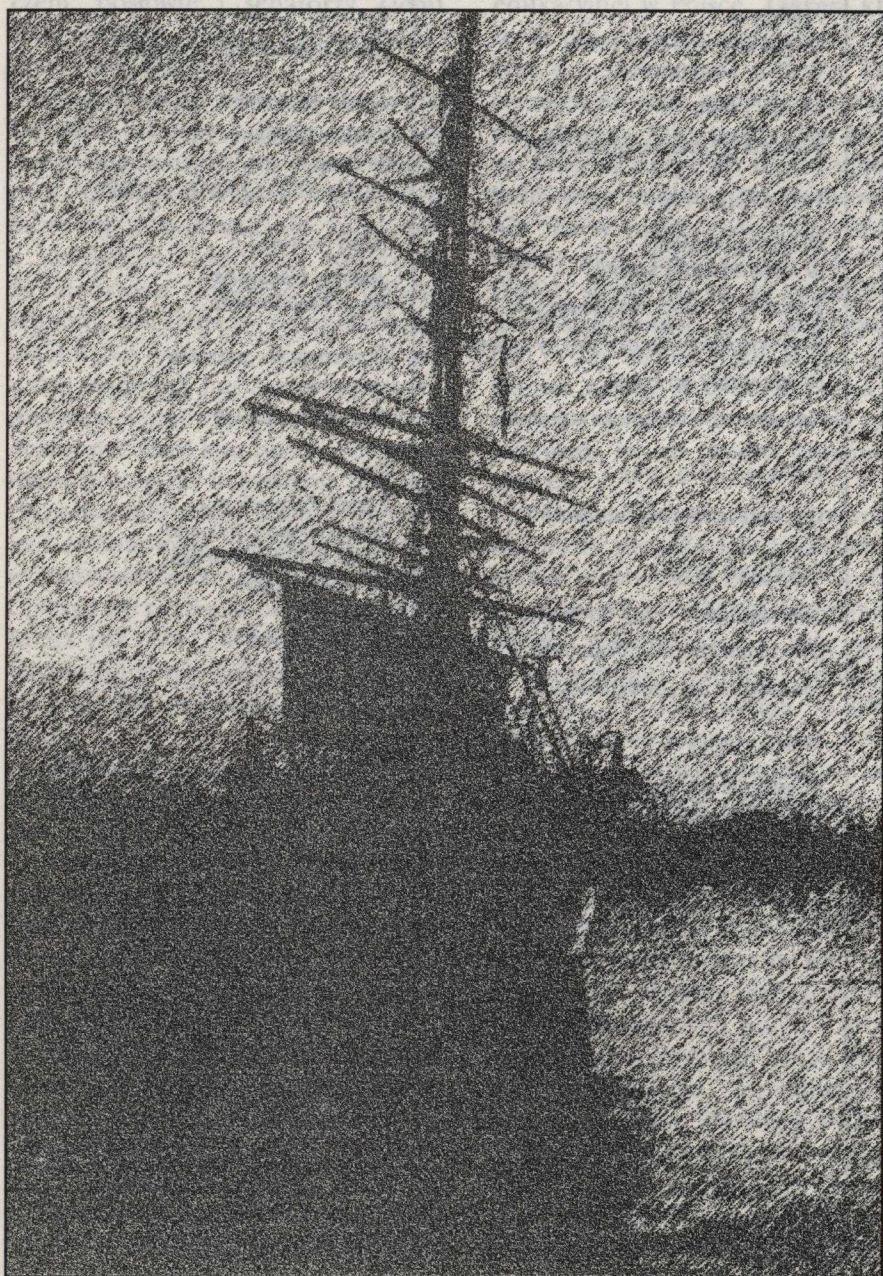

refleksje

MAJ-PAŹDZIERNIK • SZCZECIN 1995

CONRAD

*Możecie nie wierzyć.
Ja wiem: wiatr ma dłonie.
Gdy bark mój w mewiej
chmurze
z przystani wyrusza,
a ja żegnam spojrzeniem
ład, co w morzu tonie,
drży w powietrzu nade mną
dłoń Odyseusza.
To wiatr mi błogostawi,
bośmy sobie krewni.
Słyszę, jak świszczą w wantach
zaśpiew jego mowy.
Innym brzozy szeleszczą
ojczyściej i śpiewniej
ja wolę język wiatru
prosty i surowy.
Ja chcę dni moje zmienić
w odyseję grecką:
niechaj fala kilwater
pieniście zaorze.
Wiatr oczy mi przeciera,
budzę się jak dziecko:
– Ziemia snem moim była,
jawą mą jest morze.*

5(38) Teka nr 22

Drodzy Czytelnicy!

Po kilku miesiącach przerwy oddajemy w Wasze ręce kolejny numer miesięcznika nauczycieli – REFLEKSJE. Zmieniła się jego forma i szata graficzna. Mamy nadzieję, że nowy standard pisma zbliżony do europejskich norm zostanie przez Państwo przyjęty z zyczliwością.

Uwadze Państwa szczególnie polecamy wypowiedzi przedstawicieli Ministerstwa Edukacji Narodowej i Kuratorium Oświaty nt. sytuacji oświaty w Polsce.

Z okazji rozpoczęcia nowego roku szkolnego (i akademickiego), który przypada w okresie 50-lecia oświaty na Pomorzu Zachodnim, jak również Dnia Edukacji Narodowej serdeczne życzenia wytrwałości, cierpliwości i satysfakcji z osiągnięć zawodowych

składa
Redakcja

SPIS TREŚCI

Relacje, informacje	
Pieniądże reformy i wychowanie	3
Podsumowanie Międzynarodowego Konkursu Matematycznego	15
I Igrzyska Matematyczno-Sportowe w SP w Marianowie	15
Młodzi i film	15
Warsztaty „Matematyka 2001”	15
Refleksje	
Niepełnosprawni w nowoczesnej szkole	4
Z wizytą u dzieci niesłyszących	6
Brzydkie kaczątko czy piękny łabędź	6
Droga wody do kranu	7
Nowoczesna biblioteka szkolna	12
Wywiad miesiąca	
Czy kurator jest kuratorem?	8
Przegląd prasy	
„Solidarności” – list do ministra	9
Oświadczenie Unii Wolności	9
Nie będzie na „podstawówki”	9
Prezentacje	
Międzynarodowe Targi Promocyjno-Handlowe INTERDYDAKTA '95	10
Listy od Czytelników	

MIESIĘCZNIK NAUCZYCIELI

refleksje

WYDAWCA

Oficyna Wydawnicza
Zachodniopomorskiego
Centrum Edukacyjnego
w Szczecinie

Kierownik

Dionizy Józwik

Redakcja

Redaktor naczelny
Zofia Bąbczyńska-Jelonek

Adres Redakcji

71-699 Szczecin
ul. Hoża 6
tel./fax (091) 520-516, 520-933

Skład i korekta

Jolanta Lisowska
Anna Malinowska

Opracowanie graficzne i łamanie

Radosław Józwik

Druk

Zakład Poligraficzny
Zachodniopomorskiego
Centrum Edukacyjnego
71-699 Szczecin
ul. Hoża 6
tel. (091) 520-955

Redakcja nie zwraca materiałów nie zamówionych oraz zastrzega sobie prawo dokonywania skrótów i adiacji, a także zmiany tytułów. Redakcja nie odpowiada za treść reklam i ogłoszeń.

Ogólnopolska inauguracja roku szkolnego w oświacie dorosłych i 50-lecie Politechniki Szczecińskiej ściągnęły z 7 ministerstw całą plejadę przedstawicieli rządu odpowiedzialnych za edukację z prof. Ryszardem Czarnym, szefem MEN, na czele.

Do Szczecina zjechali też kuratorzy i dyrektorzy centrów kształcenia zawodowego z wielu miast Polski. Na uroczystości w Zachodniopomorskim Centrum Edukacyjnym 4 października br. przybyli przedstawiciele władz miejskich i wojewódzkich z wojewodą szczecińskim Markiem Tałasiewiczem, posłowie i senatorzy Ziemi Szczecińskiej, rektorzy i liczni dyrektorzy szkół Szczecina.

Ministerstwo zmierza do tego, by płace nauczycielskie przestały być synonimem biedy – powiedział prof. Czarny w trakcie konferencji prasowej. Nawiązując do spotkania z kolegium rektorów, stwierdził, że niebawem odbędzie się debata sejmowa nad stanem i perspektywami szkolnictwa wyższego. Wypowiedź ministra uzupełnił Jan Zaciura, przewodniczący sejmowej komisji oświaty, deklarując chęć komisji doprowadzenia w Sejmie do uchwalenia deklaracji politycznej stwierdzającej, że nauka i oświata mają najwyższy priorytet w państwie oraz rezolucji wzywającej rząd do przyjęcia projektu budżetu na rok 1997, w którym nakłady na szkolnictwo powinny być określone jako 3% produktu narodowego brutto.

Minister Czarny potwierdził też, że MEN czyni wszechstronne starania, by płace nauczycieli akademickich wzrosły o połowę. **Zadłużenie oświaty do końca bieżącego roku wyniesie około 8 bln starych zł** – mówił – **natomiast niedoszacowanie zadań oświatowych w tegorocznym budżecie oceniamy na 8–10 bln zł. Parlament musi zdecydować, czym kosztem doinwestuje oświatę w przyszłym roku.** Dowodził też, że ministerstwu brakuje pieniędzy na dydaktykę i pracę wychowawczą. Te braki, zdaniem prof. Czarnego, nie są efektem prac obecnego rządu, ale działań znacznie dłuższych.

Minister R. Czarny w Szczecinie

Pieniądze reformy i wychowanie

Po obejrzeniu Zachodniopomorskiego Centrum Edukacyjnego przy ul. Hożej minister stwierdził, że jest ono zaprzeczeniem tezy o zapaści edukacyjnej w Polsce. **Okres, który teraz przeżywamy, nazwałbym okresem przejściowym** – mówił – **który wymaga nowego sposobu zarządzania oświatą. Elity polityczne powinny również dążyć do tego i ujednoczyć swoje poglądy. Na wychowanie nie ma w ogóle pieniędzy. Moglibyśmy mieć takie szkoły jak ta na Hożej, gdyby nie to, że oświata jest niedoszacowana. (...) Alternatywa jest w tej chwili tylko jedna: albo złamać ustawę o oświacie, albo budżetową. Ja zdecydowałem się na to pierwsze, bo nie można długów pomnażać.**

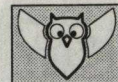
Pokażcie mi taką grupę zawodową, która pracuje tyle społecznie – pytała retorycznie Danuta Grabowska, wiceminister MEN, reagując na pytania dziennikarzy o rolę szkoły w wychowaniu młodego pokolenia Polaków. Zwróciła uwagę, że dzisiaj największy obowiązek w tej materii spoczywa na barkach rodziców i opiekunów. Najlepszą zaś metodą jest własny przykład. Faktem też jest, że w szkołach zaniechano prowadzenia zajęć pozalekcyjnych, kół zainteresowań i innych form spędzania wolnego czasu, które można by młodzieży zaoferować. Mieliby szansę zaspokajać oprócz własnych potrzeb artystycznych czy sportowych także potrzebę prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie. Młodzież wychowywałaby się przez sztukę lub sport. Ale dzisiaj brak na to funduszy. **Jeśli mamy wprowadzać zajęcia pozalekcyjne prowadzone merytorycznie i do brze, jeśli np. chór ma prowadzić**

wykwalfikowany muzyk, który na pewno zna nuty i umie śpiewać, to powinien on być odpowiednio opłacany. Niestety nie mamy w tej chwili na te zajęcia pieniędzy. Przyczynę takiego stanu minister Danuta Grabowska widzi w zwiększeniu zadań, jakie ma resort oświaty. Podając przykład województwa katowickiego, stwierdziła, że zajmując tylko 3% obszaru kraju, musi ono zaspokoić potrzeby edukacyjne 10% uczącej się młodzieży w Polsce. Do tej pory było tam głównie szkolnictwo zakładowe – szkoły górnicze lub hutnicze. W czasie transformacji ustrojowej, gdy wiele zakładów pracy pozbywa się balastów, pierwsze są likwidowane szkoły. Żeby żaden uczeń nie musiał przerwać nauki, szkoły te przeszły pod zarząd MEN. **Trzeba więc było ustalić, czy dać pieniądze na te szkoły – oświadczyła – czy przeznaczymy je na zajęcia pozalekcyjne.**

Podsumowując minister Grabowska zwróciła uwagę, że aktualnie przeżywamy modę na uplasowanie rodziny na pierwszym miejscu w procesach wychowawczych dzieci i młodzieży, przy pomniejszaniu roli innych czynników. **Niekiedy doprowadza to do absurdów** – stwierdziła, podając za przykład reakcję na opracowaną przez Ministerstwo Edukacji ustawę zwalniającą na wniosek rodziców partycypację lekarzy i pedagogów dzieci ciężko chore i głęboko upośledzone z obowiązku szkolnego.

Ogólnopolską inaugurację roku szkolnego w oświacie dorosłych zakończyła konferencja naukowa na temat edukacji ustawicznej u progu XXI wieku.

Zofia Bąbczyńska-Jelonek

Idea integracji w edukacji jest już bardzo stara. Jej prekursorem był wielki dydaktyk, Jan Amos Kameński.

Integracja w dosłownym tłumaczeniu to tyle, co składanie całości. W pedagogice oznacza danie szansy wspólnej nauki i zabawy wszystkim zdrowym i niepełnosprawnym.

Wzrastanie z rówieśnikami to podstawowe prawo i potrzeba wszystkich, a także główny warunek normalnego rozwoju człowieka. Istotą uspołecznienia jest umiejętność życia wśród ludzi. Od pierwszych dni, postępując zgodnie z oczekiwaniami innych, ludzie doświadczają sukcesów i porażek, uczą się różnicowania swych zachowań, wchodzenia w role społeczne. Będąc wśród innych łatwiej doświadczyć, poznać i akceptować cechy, które różnią ludzi, ich rozmaite ograniczenia i możliwości.

Przez kilkadziesiąt lat panował pogląd, że należy „słabszym” zagwarantować prawo do nauczania w inny „lepszy” sposób. Prowadziło to do powstania sieci placówek kształcenia specjalnego, segregujących i izolujących dzieci niepełnosprawne w oparciu o kryterium ich „defektu”, a także „wyprodukowania” przez wyższe uczelnie pedagogiczne rzeszy wyspecjalizowanych nauczycieli i wychowawców dzieci niepełnosprawnych. Na marginesie społecznej segregacji i separacji rodzą się – chcąc nie chcąc – społeczne bariery, wyrażające się postawami nietolerancji, bądź litości.

O tym, jak w nowoczesnej i demokratycznej sytuacji oświatowej narasta problem włączenia niepełnosprawnych do ogólnodostępnej edukacji (włączenie, integracja czy wspólny nurt to używane zamiennie terminy), świadczą materiały wypracowane w trakcie III Międzynarodowej Konferencji w lipcu 1993 roku w Wiedniu, poświęconej tendencjom i kierunkom edukacji specjalnej, w której udział brali przedstawiciele 43 krajów, w tym Polski.

Nowoczesne społeczeństwa starają się zmienić dotychczasowe tendencje. Integracyjne systemy kształcenia funkcjonują od wielu lat w krajach Europy Północnej i Zachodniej. Najbardziej zaawansowana jest Szwecja, gdzie około 90% dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych ma swoje miejsce w masowych przedszkolach i szkołach, aż po szkolnictwo wyższe.

Niepełnosprawni w nowoczesnej szkole

Czy wchodzisz na tę drogę przypadkiem tylko, rozglądasz się, chciałbyś się zorientować na czym polega ta praca, jej istota i Twój w niej udział.

Czy wchodzisz na nią śmiało, bo czujesz w sobie siłę walki? Czy rozumiesz doniosłość pracy, w której masz brać udział? Jeśli Ci się to uda, będziesz wolnym człowiekiem, nie będziesz niewolnikiem pracy, będziesz jej twórcą.

Maria Grzegorzewska

Doświadczenia integracyjne w Polsce liczą już kilka lat i tu – jak i gdzie indziej – praktyka poprzedziła uregulowanie prawne. Integracja jest ruchem oddolnym, odpowiedzią na potrzeby środowiska, starania rodziców, stowarzyszeń. Coraz więcej rodziców świadomych praw dziecka, chcąc, by dojrzywały w klimacie tolerancji i pełnego zrozumienia, pragnie umieścić dziecko w placówkach i oddziałach integracyjnych. Coraz więcej pedagogów zaczyna sobie zdawać sprawę z faktu, że wspólna nauka dzieci zdrowych i upośledzonych jest i możliwa, i bardzo korzystna dla obu stron. Zdrowe dzieci uczą się tolerancji, a chore szybciej się rozwijają.

Integracja jest otwarciem jeszcze jednej – bardzo ważnej z punktu widzenia rozwoju dzieci – drogi edukacji. Nie powinna jednak być rozumiana jako problem poszczególnych uczniów. Jest to postęp, ale ograniczony. W sytuacji kiedy sposób pracy szkoły nie zmienia się, dzieci te nie mają dostatecznego wsparcia, by włączyć się w normalny system szkolny, gdyż nie jest on nastawiony na realizację ich potrzeb. Integracja to reforma dążąca do stworzenia wspólnego środowiska, to szkoła, która oferowałaby kształcenie wszystkich uczniów odpowiadające potrzebom i możliwościom każdego z nich w obrębie jednego spójnego systemu. Integracja to szansa dla szkoły otwartej, nowoczesnej, twórczej i innowacyjnej. Wymaga daleko idących zmian w sposobie

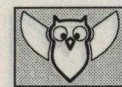
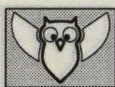
myślenia pedagogów, rodziców, organów prowadzących. Kształcenie integracyjne wymaga innego myślenia o szkole, odejścia od schematów, zdecentralizowania i elastyczności w tworzeniu środowiska najmniej ograniczającego, stawiania dziecka w centrum zainteresowania, skoncentrowania bardziej na życiu niż na przedmiocie. Wymaga wszechstronności, skoordynowania na wszystkich poziomach nauczania, realizmu, bliskiego związku form i treści z aktualną rzeczywistością ekonomiczną, techniczną, socjalną, wreszcie zmiany w podejściu nauczycieli.

Pracę pedagogów w kształceniu integracyjnym charakteryzuje eklektyzm metodyczny, czerpanie z różnych metod, postawa moderatorska. Nauczyciel nie uczy dziecka, lecz uczy je uczyć się, aktywizuje i motywuje do samodzielności, towarzyszy w samorozwoju, w wysiłkach, inspiruje.

Spektrum form, metod, środków i dróg nauczania poszerza się ogromnie. Nauczyciela cechuje więc fachowość, różnorodność warsztatu i uznanie ekstremalnych stanowisk.

Integracyjny system kształcenia pociąga za sobą zmianę w infrastrukturze szkoły. Tworzy świat przyjazny dziecku, pozwalający mu zaspokajać potrzeby aktywności intelektualnej, fizycznej, odpoczynku i bezpieczeństwa.

Programy edukacyjne dla uczniów niepełnosprawnych w szkole masowej powinny być rozszerzaniem lub mo-

dyfikacją obowiązujących programów. Indywidualne programy dla uczniów powinny wpływać stymulująco, dawać satysfakcję przez stworzenie w szkole sprzyjających warunków, w których wszyscy uczniowie mają szansę na sukces. Nauczanie winno być zorientowane pozytywnie na umiejętności ucznia, a więc na jego mocne punkty archimedesowe – aktywa, nie achillesowe – słabe. Integracyjne kształcenie to forma najwyższej elastyczności edukacji. Stanowi alternatywę wobec coraz mniej efektywnych systemów rutynowych. Proponuje uznać zjawisko niepełnosprawności za część doświadczenia ludzkości i traktować je jako centralną kwestię w planowaniu usług służących człowiekowi.

Formy integracyjne dyktuje życie i zahamować ich już się nie da. To, co należy robić dziś, to pomagać w sytuacjach wykreowanych przez życie i nie szkodzić. Prawo dziecka do zabawy i nauki zgodnej z jego potrzebami i możliwościami zawarte jest w ratyfikowanej przez nasz kraj Konwencji Praw Dziecka. Jest to na pewno wielka szansa wychowania innych, lepszych ludzi, ale trzeba też tu powiedzieć, że działania integracyjne charakteryzować powinna wielka ostrożność. Nie jest to bowiem droga edukacji wszystkich dzieci. Czasem jest tak, że niektórym z nich potrzebna jest klinika, ośrodek rehabilitacyjny, placówka specjalna, a nie masowe przedszkole czy szkoła.

Źle przeprowadzona integracja, brak dostatecznej informacji o rodzaju upośledzenia, niewłaściwe umieszczenie ciężko poszkodowanych dzieci może powodować uraz, lęk przed niepełnosprawnością, która kojarzyć się może np. z agresją, a także regres u dzieci o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Warto więc podjąć mądrą i przemyślaną pracę kwalifikacyjną i przygotowawczą z dziećmi i rodzicami dzieci do klas i oddziałów integracyjnych.

Mówi się, że do integracji nadaje się większość dzieci, ale nie wszyscy dorośli – rodzice i pedagodzy. Ogromną barierą jest niewiedza rodziców dzieci pełnosprawnych. Okazuje się, że tak samo jak dzieciom trzeba i im dostarczyć informacji, aby mogli lepiej poznać problem, a także ściśle współpracować przez całą edukację. Rodzice w placówkach

integracyjnych są bardzo ważnym czynnikiem współsprawczym, są uczącymi się dorosłymi. Dla nich też praca ta może być szansą budowania społecznej bliskości i przełamywania barier i izolacji wewnętrznej i społecznej.

Uczniowie i nauczyciele klas i oddziałów integracyjnych a także rodzice tych uczniów potrzebują wobec wielu nowych i zróżnicowanych zadań daleko idącej pomocy specjalistycznej. Przede wszystkim decyzji o charakterze kształcenia. Psycholog ma być osobą, która określając najlepsze warunki rozwoju dziecka, stara się połączyć jego specjalne potrzeby edukacyjne, życzenia rodziców, możliwości danej szkoły, dostępne środki.

Wskazanie najwłaściwszej placówki często wymaga przeorganizowania jej codziennej pracy, co też powinno się odbywać w konsultacji ze specjalistą. Pomoc niesiona tylko pedagogom oddziału czy grupy integracyjnej – nie wystarczy. Trzeba pomóc poszerzać kompetencje wszystkich wychowawców i nauczycieli, wyzwać w nich motywację, poszerzać wiedzę. Często poradnictwo dotyczy musi współpracy i ustalenia całego systemu działań obejmującego współdziałanie rodziców, instytucji wspierających i poradni specjalistycznych.

Poradnictwo należy wprowadzić do placówki, najbliższej dziecka. Wspólne patrzenie na dziecko, postawa równoprawnego partnera, kompetentnego i konstruktywnego, pomocnego w rozwiązywaniu trudnych sytuacji, zgadzającego się i akceptującego także odmienne od swoich koncepcje rozwiązań – to cechy najbardziej oczekiwane przez nauczycieli praktyków u specjalistów.

Oczekują oni doradztwa w przypadkach indywidualnych, wskazówek i pomocy w zakresie przygotowania indywidualnych planów co do terapii i specjalistycznej pomocy dzieciom, wskazówek w odniesieniu do dzieci sprawiających kłopoty wychowawcze. Oczekują programu wsparcia dla każdego dziecka, obejmującego jego całe środowisko (także rodzinę).

Źle układa się współpraca z wszystkowiedzącym kontrolującym ekspertem, forsującym i narzucającym tylko własne, „jedynie słuszne”, rozwiązania.

Wsparciem dla pedagogów klas i oddziałów integracyjnych jest pomoc nauczycieli doradców metodycznych kształcenia specjalnego. Utworzona we wrześniu 1994 r. sieć ośrodków metodyczno-konsultacyjnych, obejmująca wiodące i dobre metodycznie placówki kształcenia specjalnego, z kilkunastoma nauczycielami liderami, doskonale służy pomocą nauczycielom, których uczniowie w szkołach masowych, ze względu na swoje specjalne potrzeby edukacyjne, takiej pomocy potrzebują.

W placówkach tych prowadzi się również zajęcia otwarte i banki podreżników do kształcenia specjalnego a także metodycznych dla nauczycieli.

Z kilkuletnich polskich doświadczeń kształcenia integracyjnego – dla wskazania punktów niebezpiecznych – wyróżnić należy najczęstsze powody odrzucania, bądź niepodejmowania form integracji. Są nimi przede wszystkim:

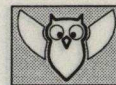
- Obawa rodziców dzieci pełnosprawnych.
- Sceptycyzm, strach, niechęć do zmian i nadmiaru pracy – demonstrowane przez nauczycieli.
- Stosunek do osób upośledzonych charakteryzujący się niezrozumieniem, lękiem, niepewnością.
- Chęć objęcia „lepszą” opieką i edukacją dzieci w placówkach specjalnych – opór nauczycieli szkół specjalnych.
- Niedostatek informacji – sądy nieprecyzyjne, stereotypy.

Reasumując, żeby dokonać pierwszego kroku ku integracji dzieci niepełnosprawnych ze społecznością dzieci zdrowych, musimy zwrócić uwagę, by:

Placówka spełniała podstawowe warunki architektoniczne i innego wyposażenia; była zgoda osoby reprezentującej dziecko; by pozytywnie oceniono możliwości dziecka, a nauczyciele byli przygotowani do faktu nauczania i wychowania niepełnosprawnych.

Krystyna Kondarewicz

konsultant ds. kształcenia integracyjnego
w Centrum Psychologiczno-Pedagogicznym
w Szczecinie

Z wizytą u dzieci niesłyszących

Muminkowe Koło Czytelni, działające przy SP Nr 16 w Szczecinie, podjęło jako jedno z zadań współpracę z dziećmi niepełnosprawnymi. Istotą tego przedsięwzięcia jest rozszerzanie kontaktów społecznych między dziećmi zdrowymi i pokrzywdzonymi przez los, aby w przyszłości nasi wychowankowie umieli szanować potrzeby innych ludzi. Dlatego też 11 kwietnia tego roku odwiedziliśmy Ośrodek Szkolno-Wychowawczy dla Dzieci Niesłyszących w Szczecinie. W bibliotece szkolnej, gdzie miało miejsce spotkanie, nauczyciel-bibliotekarz oprócz programu czytelniczego i wypożyczania książek prowadzi popołudniowe zajęcia, podczas których czyta się wspólnie wybrane fragmenty książek, opracowuje się do nich ilustracje i inscenizacje.

Na spotkaniu obecna była, dyrektor szkoły, Mariola Kowalczyk i kierownik internatu, Dorota Mikutowska, które powitały zgromadzone dzieci i zorganizowały wspólny poczęstunek. Po spotkaniu towarzyskim i nawiązaniu pierwszych kontaktów zwiedziliśmy szkołę i internat. Bardzo się podobał wystrój wewnątrz, wzorowy porządek i estetyka pomieszczeń. Jednak najbardziej urzekła nas pełna życzliwości atmosfera panująca w szkole i niezwykła serdeczność dzieci niesłyszących w podejmowaniu swoich rówieśników. Wychowawczynie klas 5a i 5b, p. Alicja Zyska, umiejętnie potrafiła doprowadzić do nawiązania przyjaźni między uczniami. Bibliotekę i czytelnię w Ośrodku prowadzi p. Teresa Ciborska, autorka oryginalnego programu czytelniczego dla dzieci niesłyszących. Opracowuje również dla swoich czytelników tzw. książki łatwe w czytaniu, przystosowane do możliwości percepcyjnych uczniów niesłyszących.

Teresa Ciborska jest także aktorką związaną z klubem „13 Muz” i aktualnie przygotowuje spektakl pt. „Osobowość” wg twórczości Sylvii Plath.

Obserwując spontaniczność w nawiązywaniu kontaktów między dziećmi, a także sygnalizowaną przez nie chęć dalszych spotkań, postanowiliśmy, że w najbliższym czasie zorganizujemy wspólne gry sportowe i inscenizacje, a w nowym roku szkolnym integracyjne lekcje języka polskiego i zajęć czytelniczych.

Czytelnia przy SP Nr 16

Jolanta Bartuzel-Cudo

Brzydkie kaczątko czy piękny łabędź

Dzieci wznoszą wśród bajek i baśni. Uczą się z nich co jest dobre, a co złe, jakie postępowanie będzie nagradzane, a jakie nie. Z tego wnioskuje, jak należy postępować. Dochodzą do tych prawd powoli. Ich pojmowanie samego siebie i świata, a także wyobrażenia dotyczące sensu życia rozwijają się stopniowo, podobnie jak ich ciało i umysł. Aby znaleźć sens własnego życia, niejednokrotnie muszą przejść przez wiele doświadczeń związanych z dorastaniem. Dzieci te w bajkach często znajdują siłę mobilizującą do aktywnej pracy nad sobą, siłę wzmocnioną uczuciami pozytywnymi. Bajki i baśnie pomagają dziecku w odkrywaniu własnej tożsamości, wskazując zarazem, jakich potrzebuje ono doświadczeń, aby rozwinąć charakter. Wielkie znaczenie bajek i baśni w życiu człowieka jest niezaprzeczalne.

Schiller tak pisał o tych utworach: „W baśniach opowiadanych mi w dzieciństwie kryje się głębsze znaczenie niż w prawdach o których poucza życie”.

Jest jednakże duża grupa dzieci, dla których świat ten, świat cudownych przeżyć, jest praktycznie niedostępny. Niedostępny z racji braku słuchu, a co za tym idzie z braku pełnego kontaktu z otoczeniem. Ich proces tworzenia własnego ja jest zaburzony. Często nie rozumieją świata, relacji międzyludzkich oraz swojej odmiennej sytuacji, w jakiej się znajdują.

Jako nauczyciel dzieci głuchych często spotykam się z pełnymi żalu wypowiedziami dzieci, które nie rozumieją, dlaczego właśnie one są tak pokrzywdzone przez los. W braku słuchu upatrują przyczyn swoich wielu niepowodzeń i kłopotów życiowych, które z biegiem lat wciąż narastają. Często odnoszę wrażenie, że dzieci te są rozczarowane i tracą wiarę w przyszłość, czują się ponizane i niepotrzebnie wzmaga się w nich protest, a nawet agresja. Sytuacja taka może doprowadzić do poważnych zaburzeń emocjonalnych w psychice dziecka głuchego.

Dlatego głównym zadaniem wychowania przez bajki i baśnie jest przywrócenie dzieciom głuchym poczucia wartości własnego życia. Dziecko, które czuje się brzydkim kaczątkiem, dzięki bajkom nie będzie już popadać w rozpacz, gdyż wie, że kiedy dorośnie, może przemienić się w pięknego łabędzia. Bajki i baśnie uczą, że nie należy poddawać się i uciekać przed pełnymi niebezpieczeństwami życiowymi zmaganiem. Są one nieuniknione. Bohater bajki nie boi się walki. Nie ucieka przed nią, lecz niewzruszenie stawia czoło niespodziewanym i często niesprawiedliwym ciocom. Pokonuje wszelkie trudności i w końcu odnosi zwycięstwo. Sam Freud uważał, że tylko wówczas gdy człowiek podejmuje poważną walkę, może wykuć sens swego istnienia.

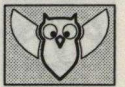
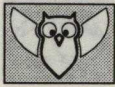
Ośrodek dla Dzieci Głuchych

Marta Boruń

Tematyka ekologiczna jest coraz częściej podejmowanym zagadnieniem nie tylko przez dorosłych i młodzież, ale również przez dzieci w wieku przedszkolnym. Ich bystre obserwacje, porównywania i spostrzeżenia doprowadziły do tego, iż pewnego dnia usłyszałam stwierdzenie: „*Jak dobrze, że nie mieszkamy na pustyni, bo bez wody nie można żyć*”. Innym razem Asia wbiegła do sali z przerażeniem na twarzy: „*Proszę pani, Mateusz marnuje wodę w łazience*”. Zaciekawiona tymi zdaniami postanowiłam zorganizować wystawę książek pod hasłem: „*Bez wody trudno żyć*”. Były to piękne wydania albumów z dużą liczbą ilustracji i barwnych zdjęć. Ich oddziaływanie na dzieci było bardzo duże. Widząc żywe zainteresowanie i chęć działania przejawianą w tym zakresie, postanowiłam wspólnie z dziećmi opracować cykl zabaw, zajęć i wycieczek poświęconych tej tematyce.

Jako główne cele swej pracy postawiłam: naukę obserwowania wzajemnych stosunków i zależności panujących między ludźmi a środowiskiem przyrodniczym, krytyczną ocenę ich postępowania, wczuwanie się w motyw zachowania się innych i wyciągania wniosków z ich postępowania, pobudzanie, wyzwalanie twórczej aktywności wychowanków, kształcenie pomysłowości, stwarzanie sytuacji prowadzących do samodzielności, do rozwijania dojrzałości emocjonalnej w czasie wspólnego działania.

Jedną z pierwszych propozycji była wycieczka do pobliskiej stacji pomp i wodociągów. Dzieci same wpadły na pomysł, aby zabrać ze sobą słoje na wodę. „*Porównamy wodę ze studni z wodą z kranu*” – postanowiły. Jeden z pracowników oprowadził nas po zakładzie. Z dużym zaciekawieniem obserwowaliśmy wszystkie pokazywane nam nowości, wysłuchaliśmy też opowieści o tym, w jaki sposób woda dociera do naszych mieszkań. Mieśliśmy okazję zobaczyć studnie głębinowe, laboratorium, w którym chloruje się wodę, pracę wodomierzy. W prezencie dostaliśmy wodę w słojach ze studni i prosto po chlorowa-

niu. Po powrocie do przedszkola obserwowaliśmy obie wody pod mikroskopem, wymienialiśmy się wrażeniami.

Aby pobudzić dzieci do myślenia i utrwalenia spostrzeżeń z wycieczki, zgromadziłam w sali różnorodny materiał konstrukcyjny oraz napisy: „studnia”, „rury wodne”, „pompa”, „miasto” itp., po czym zadałam pytanie: „Do czego możemy to wszystko wykorzystać?” Dzieci wpadły na pomysł: „Zbudujemy drogę wody do kranu”. Przygotowana przez nich zabawa stała się na tyle ciekawa, że trwała do momentu rozejścia się przedszkolaków do domów.

Edukacja ekologiczna sześciolatek

Droga wody do kranu

Następnego dnia w czasie dowolnych zabaw dzieci wniosłam do sali telewizor, video i kasy o tematyce ekologicznej wydane przez Kuratorium Oświaty w Szczecinie. Dzieci były bardzo zaintrygowane. Ich zainteresowanie wzrosło jeszcze bardziej, gdy na dywanie, stolikach i sztalugach przygotowałam stanowiska do malowania farbami na dużych arkuszach papieru. Wszystkie dzieci obejrzały krótki film animowany pt.: „Wycieczka nad jezioro”. Film opowiada o losach jeziora, nad które przyjeżdża nieodpowiedzialna rodzina niszcząca jego naturalne środowisko. Wrażenia były duże. Przedszkolaki próbowały komponować inne warianty zakończenia akcji filmu, rozpoczęła się dyskusja. Zachęcona takim zaciekawieniem poprosiłam dzieci, aby przedstawiły na przygotowanych arkuszach papieru to, co na nich wywarło największe wrażenie lub inne własne zakończenie treści filmu. Sześciolatki samodzielnie dobrały się w zespoły, omawiały między sobą spo-

soby wykonywania prac i ich tematykę. Po zakończeniu zadania, porządkach i wyschnięciu prac wspólnymi siłami zorganizowaliśmy w sali wielką wystawę własnej twórczości. Wymianie wrażen, opowieściom nie było końca.

Kolejnymi naszymi propozycjami były swobodne obserwacje pod mikroskopem, składanie papierowych łódek, nadawanie im nazw, puszczanie ich w misce z wodą, dmuchanie, ozdabianie dowolnymi wzorami konturów ryb, zabawy konstrukcyjne podejmowane z inicjatywy dzieci: „Droga wody do kranu”, „W porcie”, „Nad morzem” itp. Jedną z form ciekawie

przyjętą przez dzieci była zainicjowana przeze mnie improwizacja do uprzednio obejrzanego filmu pt. „Wycieczka nad jezioro”.

W czasie ich swobodnych zabaw nie zauważona wyszłam z sali na korytarz po przygotowane kartony różnych wielkości z zawartością, połączone szarfami, ozdobione kokardami z umocowanymi na końcu brzęczącymi metalowymi kapslami. Kartony utworzyły z naszą galerią piękną kompozycję ukazującą jezioro.

„W pudełkach mam dla was niespodzianki, jak myślicie, co w nich może być?” – zaciekawiłam dzieci. Wspólnie otworzyliśmy kartony i wyjęliśmy ich zawartość. We wnętrzu znajdowały się emblematy i rekwizyty działające na pamięć i wyobraźnię dzieci.

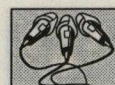
Dzięki nim przypomniały sobie obejrzany film. Rozpoczęło się wielkie przebieranie, dobieranie rekwizytów, dzielenie się rolami. W momencie gdy wszyscy uczestnicy zabawy byli już gotowi, włączyłam magnetofon.

W sali rozległa się muzyka Andreea Wollenweidera, swym nastrojem odpowiadająca treści filmu. Dzieci rozpoczęły swoją improwizację, naśladowując ruchem występujące w filmie postaci i zwierzęta. Część z nich przyjęła rolę ludzi zatruwających chemikaliami środowisko, część była pogodnymi zwierzętami sprzed przyjazdu ludzi nad jezioro, inni – obumierającymi roślinami i zwierzętami wodnymi. Znalazła się również grupa, która założyła na głowy znaki czerwonego krzyża, wzięła do rąk rury od odkurzacza i rozpoczęła oczyszczanie wody, po czym zajęła się reanimacją „chorych” ryb i ponownym ożywianiem środowiska jeziora. W międzyczasie dzieci porozumiewały się z sobą, zamieniały się rolami, samodzielnie układały teksty. Na podsumowanie wniosłam dwa duże słoje, w których znajdowała się woda czysta i zabrudzona. Z kopert wyjęłam dwa znaki: uśmiechniętą i płaczącą twarz. Zadałam przedszkolakom pytanie: „Zastanówcie się, któremu stojowi, z jaką wodą, przydzielimy te znaczki? Dlaczego?” Dzieci samodzielnie dokonały wyboru oznaczeń, uzasadniły go, dokonały oceny, po czym postanowiły powtórzyć inscenizację. Powtórka okazała się wspaniałym nowym pomysłem. Doskonała zabawa trwała kilka dni, każdy z nich wnosił coś nowego, nowe rekwizyty, teksty, samodzielnie wykonane emblematy. Najważniejsze było to, iż każda z improwizacji miała pozytywne zakończenie – nowe, czyste środowisko.

Przedstawione zajęcia ukazują, w jaki sposób można wprowadzać już u dzieci przedszkolnych trudną problematykę ochrony środowiska, stosując metody aktywizujące twórczy proces myślowy – metody inscenizacji. Przykłady te ukazują duże możliwości rozwiązywania problemów, umiejętność oceny niewłaściwego postępowania ludzi dorosłych, samodzielnego wyciągania wniosków dotyczących ekologii.

Katarzyna Wróbel

Przedszkole Publiczne Nr 9 w Policach,
ul. Piaskowa 13, tel. 176-881 (kontakt)

– Rozpoczął Pan pracę na stanowisku kuratora w nie najłatwiejszym dla oświaty okresie, obserwujemy bowiem proces dostosowania realizacji programu dydaktycznego do posiadanego budżetu. Czy zdaniem Pana taki stan długo się utrzyma?

– Ubolewam, że kurator nie może się zajmować tym, czym powinien. Jeśli taka sytuacja miałaby się utrzymać, to nie wyobrażam sobie dalszych losów oświaty. W osiemdziesięciu procentach wykonujemy zadania zastępcze. Ja jestem także administratorem, księgowym, tylko nie kuratorem sprawującym autentyczny nadzór pedagogiczny, osobą stymulującą do poszukiwania nowych, lepszych form i metod pracy. Obecna sytuacja w oświacie jest wynikiem długotrwałego procesu niedoinwestowania potrzeb w tym segmencie budżetu państwa. Wywołuje to wielkie niezadowolenie. Ale jest absolutną koniecznością zastosowanie procedury wynikającej z brutalnych ograniczeń wyznaczonych przez budżet. Jestem niezwykle zaniepokojony i niezadowolony, że zmuszeni jesteśmy dostosować zadania do możliwości finansowych, a nie odwrotnie.

Myślę, że wynika to w dużej mierze z dwóch powodów – z niedoszacowania budżetu państwa w dziale oświaty i z małej świadomości decydentów co do konsekwencji takiego stanu.

Obecna sytuacja to zło konieczne, które musimy zastosować po to, by przetrwać czy wręcz zaoszczędzić, a nie by kogokolwiek skrzywdzić. Wierzę, że jest to jedynie wyzwanie chwili, po którym słońko dla oświaty wkrótce zaświeci.

– Czym żyje obecnie środowisko? Czy mógłby Pan podzielić się refleksjami wynikającymi z kontaktów z dyrektorami szkół?

– Z tych spotkań wynika kilka spraw. Przede wszystkim zmartwienie o losy oświaty samych dyrektorów szkół i placówek oświatowych oraz różnych instytucji i osób w wielu obszarach działalności. Dyrektorów placówek prowadzonych przez kuratora niepokoi oczywiście nędra

oświatowa, ale żyją oni głównie zadaniami dydaktyczno-wychowawczymi i opiekuńczymi, poszukiwaniem możliwości skutecznego przezwyciężenia tych trudności w taki sposób, by nie obniżyć poziomu nauki i nie pozostawić nikogo bez pieniędzy za wykonaną pracę.

Czy kurator jest kuratorem?

Wywiad z kuratorem oświaty dr. Czesławem Plewką

Dzięki ogromnemu zaangażowaniu rad rodziców, odpowiedzialności i zapobiegliwości dyrektorów szkoły te funkcjonują. Dotyczy to szczególnie tych placówek, w których koszty utrzymania są relatywnie wyższe od innych – szkolnictwa zawodowego, placówek opieki, a także wszystkich innych w zakresie wydatków poza-placowych.

Praktycznie budżet na wydatki pozapłacowe w wielu szkołach i placówkach skończył się w kwietniu. Szkoły te i placówki funkcjonują nadal. Jest to jednak sytuacja nienormalna, powodująca frustrację całego środowiska oświatowego, a pracę każdego z dyrektorów stawiająca na granicy cudotwórstwa.

Rozmawialiśmy też o sprawach związanych z przejęciem szkół podstawowych przez samorządy od 1 stycznia 1996 r. Chcemy przygotować te placówki tak, by nie zakłócić procesu dydaktycznego. Chcemy upo-

rządkować sprawy majątkowe, właściwie przeprowadzić inwentaryzację. Nie do końca znana jest sprawa algorytmu na subwencję, jakie będą zasady zasilania budżetu gminnego. Czy bezpośrednio z Ministerstwa Finansów, czy z budżetu kuratora?

Jest też problem dotyczący tylko niektórych środowisk, a związany z trwającymi pracami przygotowawczymi nad „ustawą o dużych miastach” (powyżej 70 tys. mieszkańców).

– Jak wyobraża Pan sobie współpracę ze związkami zawodowymi, które często prezentują odmienną opinię w tej samej sprawie?

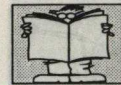
– W państwie demokratycznym każdy, kto podejmuje się pełnienia funkcji kierowniczej, musi pamiętać, że jego decyzje powinna poprzedzać szeroka konsultacja społeczna. Trzeba współpracować ze wszystkimi – z partiami, samorządami, związkami i instytucjami. Ale w państwie demokratycznym jest też odpowiedzialność. Odpowiedzialność ponosi ten, kto podejmuje decyzje.

A decyzje powinna podejmować osoba kierująca zakładem,

placówką, urzędem, szkołą. Słuchając, konsultując, ciągle należy dokonywać wyboru i podejmować decyzje najbardziej odpowiednie w danej sytuacji, ale decyzje autonomiczne, za które będzie można ponieść odpowiedzialność.

Takie decyzje chciałbym podejmować. Chciałbym również, żeby związki zawodowe mogły autentycznie bronić naszych nauczycielskich interesów w sposób określony prawem. Chciałbym, aby związki były autentycznym doradcą kuratora i pomagały w tworzeniu atmosfery twórczego rozwiązywania trudnych problemów.

– Nasza rozmowa opublikowana będzie w pierwszym – po kilkumiesięcznej przerwie – numerze „Refleksji”. Czy zmieni się linia programowa albo formuła pisma? A może jest to jednorazowy prezent z okazji Dnia Edukacji Narodowej...

– Nie, „Refleksje” są pismem o określonej tradycji. Zostały przyjęte i zaakceptowane przez środowisko, dostarczają interesującego materiału. Stwarzają okazję do dzielenia się doświadczeniem. To pismo lokalne – oczekuje na autorów w przeciwieństwie do pism komercyjnych, gdzie trudno wejść na ich łamy.

Jakie będzie – to zależy od Rady Programowej, która została powołana przy oficynie wydawniczej. Zależy to także od samych autorów. Uważam, że przyjęty miesięczny cykl jest na tyle krótki, że artykuły nie dezaktualizują się i na tyle długi, by przygotować dobry materiał. (Przerwa w wydawaniu była spowodowana trudnościami organizacyjno-technicznymi). Z kilku oficyn wydawniczych stworzono jedną, zorganizowano bazę, sprzęt, kadre. Mam nadzieję, że nadal będzie to pismo chętnie czytane i dostępne dla środowiska.

– Czego można życzyć nauczycielom w dniu ich święta?

– Przede wszystkim tego, żeby mogli mieć to, co już osiągnęli w ostatnim 50-leciu dzięki swojemu wielkiemu zaangażowaniu i pokonywaniu trudności z pogranicza możliwości. By mogli mieć nadal wpływ na kształtowanie środowiska. Żeby nie było już tak, że trzeba realizować programy „jedynie słuszne”. Żeby mogli pracować w lepszych warunkach – szczególnie w zakresie infrastruktury dydaktycznej. Jest to naturalny proces – niezbędne są nowe urządzenia, programy, kompleksowe laboratoria. Do tej pory mieliśmy to dzięki inwencji nauczycieli, a ja chciałbym, żeby było tak jak u sąsiadów, gdzie odpowiednie instytucje przygotowują wiele propozycji pomocy i materiałów, a nauczyciel dokonuje jedynie wyboru najlepszego dla siebie sprzętu, programu, materiału dydaktycznego. Chciałbym też życzyć nauczycielom trochę lepszego statusu materialnego. Zwłaszcza że wchodzimy w nowe 50-lecie i zapewne oczekiwania wobec tej grupy nie będą mniejsze niż do tej pory.

– Dziękuję za rozmowę.

Rozmowę przeprowadziła
Zofia Morawska

„Solidarności” – list do ministra

KZ NSZZ Pracowników Oświaty i Wychowania Regionu Pomorza Zachodniego wystosował list do min. Czarnego. Związkowcy piszą w nim, że sytuacja oświaty szczecińskiej jest dramatyczna, co wiąże się m.in. z ostatnimi decyzjami oszczędnościowymi kuratora. „Wyjęto z kieszeni nauczycieli 33 mld starych zł – pisze »Solidarność« – nadal na płace w woj. szczecińskim brakuje 15 mld st. zł; nie ma środków na ogrzewanie, energię i inne zadania szkół”. Związkowcy negatywnie ocenili przebieg niedawnej wizyty w Szczecinie wiceministra edukacji K. Dery, zakończyli list apelem do wszystkich pracowników oświaty o rozpoczęcie wśród rodziców akcji informacyjnej nt. sytuacji szkół.

(b.t.)

„Kurier Szczeciński”

Oświadczenie Unii Wolności

Prezydium Rady Regionalnej Unii Wolności w wydanym oświadczeniu wyraziło zaniepokojenie, spowodowane wprowadzaniem przez szczecińskiego kuratora oświaty programem oszczędnościowym w szkołach. W oświadczeniu czytamy: „Rezerw finansowych nie należy szukać likwidując zajęcia pozalekcyjne, łącząc klasy oraz ograniczając liczbę godzin w klasach sprofilowanych. Dodatkowych środków finansowych należy szukać reformując programy nauczania oraz system szkoleń nauczycieli”.

„Kurier Szczeciński”

Unia Metropolii Polskich alarmuje:

Nie będzie na „podstawówki”

Niedawno w Łodzi dyskutowali przedstawiciele Unii Metropolii Polskich. Organizacja zrzesza reprezentantów kilkunastu największych miast w Polsce, w tym – Szczecina.

Wśród kilku wypracowanych przez nich stanowisk najważniejsze zdaje się być mówiące o warunkach prowadzenia szkół podstawowych przez gminy.

Unioniści, po kolejnym szacunku kosztów całości zadań oświatowych, doszli do wniosku, że subwencja rządowa na ten cel, zaplanowana na 6,6 procent ogółu planowanych dochodów państwa, w żadnym razie nie odzwierciedla faktycznych kosztów utrzymania szkół podstawowych.

Ich zdaniem przewidziany przez rząd wzrost wydatków budżetowych na szkoły podstawowe z 5,1 mld nowych zł w 1995 roku na 6,6 mld zł w 96 r. nie uwzględnia pogłębiającego się zadłużenia kuratorskich podstawówek, skutków październikowych podwyżek płac w budżetówce, które razem z wyrównaniem dodatkowo obciążą budżet o 900 mln zł. W planach tych nie ma również uwzględnionych przyszłorocznych podwyżek w sferze budżetowej, które rząd uzgodnił w komisji trójstronnej, a które będą skutkować dodatkowym obciążeniem szkół podstawowych o 400 milionów.

Poza tym, zdaniem przedstawicieli UMP oświata była „odciążana” chociażby przez permanentne niepłacenie składek ZUS-owskich, a teraz część przejęta przez samorządy musi te długi spłacać.

W podsumowaniu swojego stanowiska reprezentanci największych miast w Polsce głoszą, że przewidywana kwota 6,6 mld złotych narusza postanowienia ustawy o systemie oświaty nie zapewniając utrzymania publicznych szkół podstawowych przejętych przez gminy. Zgodnie z literą ustawy, cały ciężar tych kosztów, w tym również płac nauczycielskich, spoczywa na budżecie państwa, a nie na organach samorządowych. UMP szacuje, że minimum jakie państwo powinno przeznaczyć na zadania oświatowe wynosi przynajmniej 8,3 procent planowanych dochodów państwa.

(ArR)

„Kurier Szczeciński”

INTERDYDAKTA '95

MIĘDZYNARODOWE

Wielki sukces organizatorów

Zachodniopomorskie Centrum Edukacyjne zorganizowało w dniach 17–20 maja 1995 r. pod patronatem Ministerstwa Edukacji Narodowej Międzynarodowe Targi Promocyjno-Handlowe INTERDYDAKTA '95. Były to pierwsze targi na Pomorzu Zachodnim poświęcone w całości dydaktyce. Na ponad 1000 m² powierzchni hali sportowej ZCE 46 producentów i dystrybutorów (w tym 9 z Niemiec i jeden z Anglii) wystawiało pomoce i materiały dydaktyczne dla szkół zawodowych i ogólnokształcących. Prezentowano najnowsze wizualne i audiowizualne środki dydaktyczne, wydawnictwa edukacyjne, wyposażenie pracowni zawodowych dla różnych branż, komputerowe programy edukacyjne, meble szkolne, treźniki edukacyjne i inne. Pierwszej edycji Targów wchodzących w kalendarz 50-lecia Oświaty Polskiej na Pomorzu Zachodnim towarzyszyło szereg imprez o charakterze ogólnopolskim, m.in. konferencja kuratorów oświaty, cykl 17 seminariów prowadzonych przez wystawców, konferencje: dyrektorów szkół odzieżowych i nauczycieli praktycznej nauki zawodu oraz wystawa osiągnięć szkół zawodowych województwa szczecińskiego.

Większość wystawców przystąpiła do konkursu *mister targów*. Komisja, biorąc pod uwagę kompleksowość ujęcia oferty sprzętowej wraz z obudową dydaktyczną, jej nowoczesność i elastyczność zastosowania w kształceniu zawodowym, atrakcyjność finansową i możliwość współpracy z firmą, przyznała tytuł *mister targów* firmie LEYBOLD DIDACTIC GmbH z Niemiec za ofertę systemów do kształcenia w dziedzinie nauk przyrodniczych, a tytuł *wicemister targów* spółce AUTOR KOMPUTEROWE SYS-

TEMY INŻYNIERSKIE z Radomia za program edukacyjny do sporządzania dokumentacji technicznej. Za aranżację stanowiska wyróżniono MARGO Sp. z o.o. Gliwice oraz ELBOX Warszawa. Zarówno przedstawiciele Ministerstwa Edukacji Narodowej, Kuratorium Oświaty w Szczecinie, jak i kilka tysięcy zwiedzających z całego kraju podkreślało wysoki profesjonalizm prezentowanych ofert, nowoczesność i przydatność pomocy w dydaktyce, elastyczność w zastosowaniu i szeroki asortyment.

Zapowiedź ponownego udziału wystawców w następnej edycji Targów potwierdza powyższe stwierdzenie oraz skuteczną, na wysokim poziomie, organizację imprezy. Targi pozwoliły szkołom zawodowym i ogólnokształcącym zorientować się w aktualnych możliwościach rynku w zakresie oferowanych pomocy naukowych służących podniesieniu poziomu kształcenia. Bezpośrednim efektem są zakupione przez liczne szkoły z kraju różnorodne produkty, czy wręcz kompleksowe pracownie. Zachodniopomorskie Centrum Edukacyjne zakupiło np. zestawy do pracowni elektrohydrauliki i elektropneumatyki firmy FESTO GmbH DIDACTIC. Pracownia ta już funkcjonuje i od października 1995 r. pracownicy firmy przeszkolą na własny koszt 100 nauczycieli z województwa gdańskiego, słupskiego, koszalińskiego i szczecińskiego.

W czasie imprezy Zespół Szkół Gospodarczych w Szczecinie zapewnił kompleksową obsługę gastronomiczną, a Zespół Szkół Ekonomicznych Nr 1 w Szczecinie pomoc biurową.

Pelagia Hundert

TARGI PROMOCYJNO-HANDLOWE

... i szkół zawodowych

W czasie trwania Międzynarodowych Targów Promocyjno-Handlowych INTERDYDAKTA '95 jako impreza towarzysząca została zorganizowana w Zespole Szkół Zawodowych Stoczni Remontowej „Gryfia” wystawa pt. „50-lecie Oświaty Polskiej na Pomorzu Zachodnim”. Zaprezentowano na niej dorobek szkół zawodowych w poszczególnych branżach.

Wystawę otworzyła J. Szpakowska, dyrektor departamentu kształcenia zawodowego MEN i Z. Pieczyński, ówczesny kurator oświaty w Szczecinie. Obecni byli przedstawiciele sejmu i senatu. Kurator oświaty zwrócił uwagę na fakt, że znaczna część wystawionych eksponatów z branży telekomunikacji jest wykonana przez uczniów na konkretne zamówienie producentów.

W branży mechanicznej dominowały modele nowoczesnych obrabiarek; można się było zapoznać z budową i działaniem podstawowych mechanizmów. Elementy budowlane, przekroje przez nowoczesne okna, kon-

strukcje dachowe, projekty architektoniczne zabudowy terenu – to eksponaty wystawiennicze branży budowlanej. Bardzo okazałe prezentowały się stoły udekorowane na różnego typu okazjonalne bankiety, między innymi: przyjęcie u prezydenta, dyplomatów, urodziny dziecka, dla zakonchanych. Wszystkie projekty były dziełem uczniów szkół gospodarczych.

W branży odzieżowej można się było zapoznać z pomocami dydaktycznymi z zakresu krawiectwa, dziewiarstwa i tkactwa artystycznego. Młodzież ubrana w staropolskie stroje prezentowała na dawnych urządzeniach techniki tkackie.

Makiety statków oraz ich najważniejszych podzespołów, tj. stery, silniki, windy itp. zaprezentowały w dynamicznym działaniu szkoły branży okrętowej. W szkołach branży transportowej retrospektywnie pokazano modele wysłużonych parowozów i nowoczesne elektrowozy, które będą niepodzielnie dominowały w transporcie kolejowym w najbliższej przyszłości.

Na wystawie można było kupić artykuły spożywcze i drobne upominki w sklepie prowadzonym przez uczniów Zespołu Szkół Ekonomicznych Nr 1, uczesać się modnie w salonie fryzjerskim Szkoły Rzemiosł, a także poddać się prostym badaniom medycznym u przyszłych pielęgniarek. Zwiedzający zapoznali się z systemem kształcenia zawodowego w województwie szczecińskim, który jest dostosowany do standardów europejskich, zorientowali się w rozmieszczeniu poszczególnych szkół i warsztatów szkolnych z wyszczególnieniem organów prowadzących ww. szkoły. Zaprezentowano system doskonalenia nauczycieli przedmiotów zawodowych oraz orientację i poradnictwo zawodowe.

Impreza była okazją do spotkań i wymiany poglądów nauczycieli z różnych szkół dzięki zainteresowaniu jakim cieszyła się w środowisku. Młodzież zaś mogła poznać dorobek poszczególnych szkół i całej oświaty zawodowej.

Krzysztof Gajocha

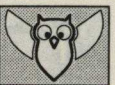
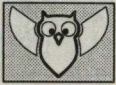
Na zdjęciu od lewej:
Barbara Cieślak, MEN

Joanna Szpakowska, MEN

Czesław Plewka, dyrektor ZCE

Marek Talasiewicz (w tle), wojewoda

Zbigniew Pieczyński, kurator oświaty

Wykłady prof. Marcina Drzewieckiego, dyrektora Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informatyki Uniwersytetu Warszawskiego, dla wielu dyrektorów szkół i szkolnych bibliotekarzy były nie lada gratką. Profesor, autor wielu publikacji naukowych, swoje wykłady w Szczecinie (24–26 marca br.) poświęcił zadaniom, jakie ciążyą na nowoczesnej bibliotece szkolnej.

Zdaniem prof. Drzewieckiego biblioteka szkolna winna służyć realizacji procesu dydaktyczno-wychowawczego oraz wspieraniu doskonalenia zawodowego nauczycieli.

Obecnie w światowym bibliotekarstwie szkolnym za podstawową funkcję biblioteki uznaje się przygotowanie ucznia do samodzielnej pracy umysłowej i korzystania z różnych typów dokumentów w celu zdobycia potrzebnych informacji, a także kształtowanie ucznia jako odbiorcy i jednocześnie twórcy kultury w powiązaniu z procesem dydaktyczno-wychowawczym szkoły. Nowoczesna biblioteka powinna więc być interdyscyplinarną pracownią szkolną, która uczestniczy w przygotowaniu uczniów do samokształcenia i edukacji ustawicznej, w tym do korzystania ze źródeł informacji zakodowanych na różnorodnych nośnikach zgromadzonych w bibliotekach i ośrodkach informacji.

Biblioteka do realizacji tak określonych funkcji, jako centrum informacyjne szkoły, powinna:

Posiadać nowoczesne pomoce dydaktyczne i wyposażenie techniczne do ich wykorzystania, zatrudniać wysoko kwalifikowaną kadrę oraz być powiązana ze środowiskowym systemem informacyjnym.

Wyposażenie biblioteki w nowoczesne pomoce to celowo dobrany i na bieżąco uzupełniany księgozbiór

NOWOCZESNA BIBLIOTEKA SZKOLNA

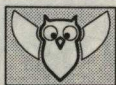
Wykłady prof. Marcina Drzewieckiego

oraz zgodne z potrzebami i zainteresowaniami uczniów zaprenumerowane czasopisma i zbiory audiowizualne. Do posiadanych zbiorów powinien być dostosowany sprzęt, umożliwiający ich właściwe wykorzystanie.

W pierwszej kolejności do biblioteki szkolnej powinny być wprowadzane nowoczesne pomoce i rozwiązania techniczne, aby składała się ona z wypożyczalni, czytelnicy, sali projekcyjnej i pracowni komputerowej. Tylko wtedy umożliwi się uczniom wyszukiwanie odpowiedniej informacji na właściwym poziomie i we właściwej formie. Równie ważną sprawą, obok umiejętności wyszukiwania informacji, jest umiejętność selekcji i wykorzystania uzyskanych wiadomości. W bibliotece szkolnej uczeń musi zostać przygotowany do korzystania ze źródeł informacji nie tylko w swojej szkole, ale w bibliotekach innych typów i ośrodkach informacji. Dlatego podstawową funkcją nowoczesnej szkoły jest dostarczenie uczniom i nauczycielom odpowiednich dokumentów piśmienniczych i audiowizualnych, ich opracowanie oraz urządzenie lokalu i wyposażenie w sprzęt umożliwiający efektywne wyszukiwanie i wykorzystanie informacji. Bi-

blioteka szkolna powinna być włączona w ogólnokrajową sieć biblioteczną i środowiskowy system informacyjny.

Realizację tak pojętych zadań może zapewnić zatrudnienie w bibliotece szkolnej odpowiednio przygotowanej fachowej kadry. Bibliotekarz powinien być nie tylko pedagogiem z wykształcenia, ale najlepszym nauczycielem w danej szkole, powinien mieć kwalifikacje bibliotekarskie i wyróżniać się szczególnymi cechami osobowości. Musi być przede wszystkim otwarty na potrzeby ucznia, we współpracy z nauczycielami i wychowawcami realizować zadania w zakresie umiejętności czytania i czytelnictwa, na etapie nauczania początkowego wspólnie z nauczycielami uczyć czytania ze zrozumieniem i kształtować zainteresowanie książką, a następnie w systematycznej i celowej współpracy ze wszystkimi nauczycielami kierować właściwą organizacją czytelnictwa i korzystania z różnych źródeł informacji. Bibliotekarz szkolny powinien ekspansywnie i twórczo traktować swoje obowiązki, tworzyć nowe podejście do rzeczywistości, do wykorzystania nowoczesnych środków technicznych w pracy z uczniami i nauczycielami.

W obecnych trudnych warunkach oświaty polskiej – w opinii prof. Drzewieckiego – nauczyciel winien być odważny w egzekwowaniu realizacji pierwszoplanowego zadania szkoły, jakim jest przygotowanie uczniów do samokształcenia i korzystania ze źródeł informacji naukowej. Powinien to być pedagog otwarty na nowości, ciągle doskonalący swoją wiedzę, śledzący i wcielający w praktyce nowoczesne rozwiązania w procesie dydaktyczno-wychowawczym. Bibliotekarz musi współpracować systematycznie z rodzicami, aby kierować czytelnictwem uczniów poza szkołą, uświadamiając rodzicom konieczność zapewnienia czasu i warunków na zgodne z zasadami higieny czytanie oraz właściwy dobór lektury dostosowanej do wieku i możliwości umysłowych dziecka. Tylko systematyczna i planowa praca z uczniami, nauczycielami i rodzicami zapewni uczniom funkcjonowanie i realizowanie się w nowoczesnym społeczeństwie.

Kończąc swój wykład, prof. M. Drzewiecki dobitnie zwrócił uwagę na fakt, że do wypełnienia podstawowej funkcji przez bibliotekę szkolną, oprócz zabezpieczenia środków na zbiory i wyposażenie oraz zatrudnienie właściwej kadry, konieczna jest przebudowa świadomości środowiska nauczycielskiego, uczniów i rodziców w odniesieniu do zadań biblioteki i bibliotekarza szkolnego w przygotowaniu uczniów na miarę obywateli XXI wieku.

Tworzenie dobrego klimatu wokół biblioteki szkolnej i właściwego rozumienia funkcji biblioteki i roli bibliotekarza w przygotowaniu ucznia do życia i pracy w nowoczesnym społeczeństwie uznano jako nadrzędne w pracy doradców metodycznych ds. bibliotek szkolnych w roku szkolnym 1995/96. Dlatego dziesięć wrześniowych konferencji metodycznych, wspólnych dla bibliotekarzy i dyrektorów szkół, poświęcono roli biblioteki szkolnej i funkcji bibliotekarza w realizacji zadań szkoły.

Aleksandra Gustołek

Dajmy szansę...

Każdy nauczyciel pragnie, by podczas procesu nauczania – uczenia się dziecko rozwinęło wszystkie swoje możliwości. Dlatego jesteśmy świadkami powstawania coraz ciekawszych pomysłów, a nawet sami jesteśmy twórcami innowacji w nauczaniu. Rolą doradcy metodycznego jest wspomóc nauczyciela, organizując współpracę oraz wymianę ww. lub innych doświadczeń. Do takiej wymiany doszło w kwietniu 1995 roku, kiedy to na zaproszenie doradcy metodycznego, J. Winiarskiej, oraz SP Nr 45 w Szczecinie, przyjechała Janina Korzańska, by spotkać się z nauczycielami naszego miasta i przedstawić swój autorski program zatwierdzony przez MEN i realizowany już na terenie niektórych szkół w Polsce.

Program ten nosi nazwę „Zintegrowanego nauczania” i polega na łącznym traktowaniu treści kształcenia bez dzielenia ich na jednostki przedmiotowo-lekcyjne oraz na innym diagnozowaniu osiągnięć szkolnych dzieci w procesie kształcenia przy zastosowaniu metod obserwacyjnych i całkowitej rezygnacji z oceniania kategorizującego.

Pozwala to na bieżące poznawanie potrzeb dziecka i dostosowanie do nich form pracy dydaktycznej i wychowawczej, jak również stworzenie sytuacji edukacyjnych służących aktywnemu i samodzielnemu zdobywaniu wiedzy i kształtowaniu umiejętności. Warsztaty metodyczne trwały kilka godzin, składały się z dwóch części: teoretycznej i praktycznej.

W części praktycznej miałyśmy możliwość obejrzenia ciekawych rozwiązań metodycznych nagranych wcześniej przez J. Korzańską oraz opracowania w grupach praktycznych materiału dydaktycznego według określonych wskazówek.

Spotkanie pozostawiło w nas niepokój twórczy i zrodziło kilka ciekawych pomysłów. Niektóre osoby zdecydowały się do dalszej, ścisłej współpracy z autorką, by później wprowadzić

program na teren własnych szkół, bowiem bliższe zapoznanie się z całokształtem zaprezentowanej metody wymaga dłuższego indywidualnego szkolenia.

Dążenie do procesu nauczania – uczenia się, w którym dziecko mogłoby się wszechstronnie rozwijać, zmusza nauczyciela do permanentnego kształcenia się i doskonalenia swojego warsztatu pracy. Nie może się on zatrzymać, musi sprostać wymaganiom stawianym przez rodziców, dzieci i zmieniający się styl życia, mimo trudnej sytuacji społecznej. Dlatego nauczyciele proszą o umożliwienie im udziału w dowolnie wybranych formach kształcenia.

Jedną z takich propozycji jest urlop szkoleniowy, który na pewno przyczyniłby się do zwiększenia zainteresowania i powiększenia grona nauczycieli zaangażowanych i twórczych, stwarzających dziecku możliwości maksymalnego rozwoju. Sądzę, że zrealizowanie tej propozycji jest możliwe, zważywszy na ilość niewymiernych korzyści, jakie może ona przynieść nauczycielom, a przede wszystkim dzieciom. Nauczyciele to chyba jedyna grupa społeczna, która tak niewiele wymaga, a od której tak wiele się żąda.

Uważam, że pomysł udzielenia nawet dwóch dni urlopu szkoleniowego jest bardzo potrzebny i ważny, by praca nauczycieli należała do twórczej. Pamiętajmy, że „tylko twórcze i spontaniczne działanie czyni zawód nauczyciela sztuką”.

*Iwona Więska
Jolanta Winiarska*

Od redakcji:

Publikując powyższy tekst mamy nadzieję, że do propozycji płatnych urlopów szkoleniowych ustosunkują się najbardziej zainteresowani – nauczyciele, ale i także związki zawodowe i Kuratorium. Czekaemy na listy w tej sprawie.

PODSUMOWANIE MIĘDZYNARODOWEGO KONKURSU MATEMATYCZNEGO**Kangur bez granic**

Nie potwierdziła się maksyma Pascala, że... „Wiedzieć chcą wszyscy, przykładać się do nauki nieliczni”. 23 marca 1995 r. do rywalizacji w Międzynarodowym Konkursie Matematycznym „Kangur bez granic” stanęło 6215 uczniów ze 180 szkół podstawowych i ponadpodstawowych naszego województwa. Rywalizacja toczyła się w pięciu kategoriach wiekowych. Poza uczniami naszego regionu w konkursie uczestniczyli uczniowie z całej Polski oraz wielu krajów Europy, m.in. z Francji, RFN, Włoch, Rosji, Szwecji, Słowacji, Hiszpanii. W ciągu 75 minut musieli rozwiązać 30 nietrywialnych zadań. Emocje były ogromne.

Najlepsi spotkali się 10 czerwca o godz. 10.00 w Szkole Podstawowej Nr 51 w Szczecinie na uroczystym podsumowaniu. Wręczono główne nagrody: 20 wycieczek zagranicznych do Włoch, Paryża, Legolandu, Marsylii. Łącznie rozdano 798 nagród, w tym aparaty fotograficzne, komplety piór, piłki, zegarki, książki, plecaki, któ-

rych fundatorami, obok organizatorów (CDiDN w Szczecinie), byli: Zarząd Portu Szczecin-Świnoujście, Kuratorium Oświaty, Wydział Edukacji, Kultury, Sportu i Turystyki Urzędu Miasta.

Wyniki, jakie osiągnęła młodzież z Pomorza, przedstawiają się następująco.

Szkoły podstawowe

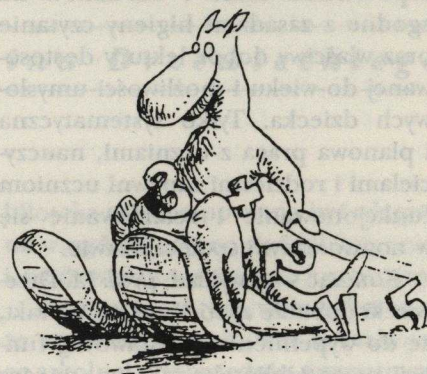
Kategoria „**Maluch**” – klasy trzecie: Tomasz Wyziński, SP Stepnica (140 pkt), Leszek Jurkowski, SP 8 Police (138,75 pkt), Grażyna Sokołowska, SP 2 Trzebiatów (138,75 pkt); klasy czwarte: Marcin Pisarczyk, SP 42 (140 pkt), Radosław Wośko, SP 48 (133,75 pkt), Sambor Gogacz, SP 51 (131,25 pkt) – wszyscy ze Szczecina.

Kategoria „**Beniamin**” – klasy piąte: Piotr Krawczyk, SP 1 Nowogard (132,50 pkt), Agnieszka Niezwantowska, SP 37 Szczecin (126,25 pkt), Wojciech Sikora, SP Marianowo (125 pkt); klasy szóste: Anna Niewiarowska, SP 32 (138,75 pkt), Robert Buciak, SP 43 (135 pkt) ze Szczecina oraz Anieli Turbak, SP 3 (135 pkt) z Łobza;

Kategoria „**Kadet**” – klasy siódme: Małgorzata Szczepańska, SP 1 Trzebiatów (116 pkt), Łukasz Dawidowicz, SP 3 Łobez (112,25 pkt), Krzysztof Falkowicz, SP 1 Trzebiatów (112,25 pkt); klasy ósme: Krzysztof Pekrul, SP 72 (136 pkt), Michał Goj, SP 18 (129,50 pkt) ze Szczecina i Monika Dawidowicz, SP 2 Trzebiatów (121 pkt);

Szkoły ponadpodstawowe

Kategoria „**Junior**” – klasy pierwsze: Piotr Buciak, TME Szczecin (118,50 pkt), Witold Kaźmierski, ZSO Nr 1 Stargard Szczeciński (97,50 pkt), Michał Bernardelli, LO Nr 6 Szczecin (97,25 pkt); klasy drugie: Ilona

Na ty z matematyką**I IGRZYSKA MATEMATYCZNO-SPORTOWE W SZKOLE PODSTAWOWEJ W MARIANOWIE****Matma bez tajemnic**

Matematyka jest taką dziedziną nauki, która jest przez niektórych uczniów postrzegana jako trudna, nudna i nieciekawa. Aby zachęcić dużą grupę młodzieży do zmagania przy rozwiązywaniu zadań, powstała idea zrealizowania konkursu matematycznego w formie zabawowej. W Szkole Podstawowej w Marianowie nauczycielki matematyki razem z nauczycielką wychowania fizycznego opracowały regulamin konkursu tak, aby całe klasy brały w nich czynny udział. W imprezie, która odbyła się 27 maja 1995 r., uczestniczyły wszystkie klasy szkoły. Każda typowała 2 drużyny z trojgiem matematyków i piątką sportowców oraz łącznikiem z klasą. Przygotowano transparenty, plakaty i hasła, którymi klasy dopingowały swoich za-

wodników, a komisja igrzysk oceniała i punktowała klasy w tej konkurencji.

Eliminacje odbywały się w trzech kategoriach wiekowych: klasy I–III (eliminacje kończyły się tu małym finałem), klasy IV–VI i klasy VII–VIII, które walczyły o miejsce w finale, gdzie nagrodą główną był „Puchar Dyrektora Szkoły”.

W każdej grupie eliminacyjnej uczniowie rozwiązywali 5 zadań matematycznych o różnym stopniu trudności. Uczniowie sami decydowali o tym, czy wybrać zadanie za 3, 4 czy 5 punktów. Dobór zadań był tak przeprowadzony, aby uczeń zarówno klasy VI, jak i VIII był w stanie je rozwiązać. Jeżeli ekipa korzystała z pomocy łącznika, traciła 1 punkt.

Niesłychanie ciekawe były konkurencje sportowe. Ograniczona przestrzeń sali gimnastycznej zmuszała do

tęgo, aby były to czynności sprawnościowe, np.: łowienie na prowizoryczne wędki puszek po „PEPSI” (każda miała określoną masę) lub rzut lotką do balonów przypiętych do tablicy z ukrytymi wewnątrz kartkami z punktacją, albo zebranie jak największej liczby cukierków rozrzuconych na podłodze (stawały się one własnością klasy) itp.

Punkty w konkurencjach sportowych (wyznaczających kolejność odpowiedzi) zdobywali również nauczyciele, rodzice i wychowawcy.

Emocje sięgnęły zenitu, gdy doszło do pojedynku finałowego pomiędzy klasą Vb i VIIIa. Wspierana okrzykami kibiców: „27 maja – to nasz szczęśliwy dzień, bo z pozostałych drużyn zostanie tylko cień”, „My kibice pomożemy i 5 punktów zdobędziemy” lub „Nawet każdy pierwszak wie, że wygrywa Vb”.

PRACOWNIA INFORMACJI PEDAGOGICZNEJ

Medioteka

Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli

Aleje Ujazdowskie 28 • 00-478 Warszawa • tel. (02) 621-30-31 w. 300 i 301

godziny otwarcia: poniedziałek, wtorek, czwartek – 10-18; środa i piątek – 10-16

Medioteka powstała jako efekt międzynarodowej współpracy w ramach projektu TEMPUS-ADEPT. Uroczyste otwarcie odbyło się 28 stycznia 1994 r.

Medioteka udziela informacji merytorycznych i rzeczowych bezpośrednio telefonicznie i listownie.

Organizuje promocje wydawnictw i warsztaty dla doradców metodycznych, przygotowuje bibliografię na określony temat.

Możliwe jest przyjmowanie zamówień telefonicznie lub listownie oraz wysyłka pocztowa.

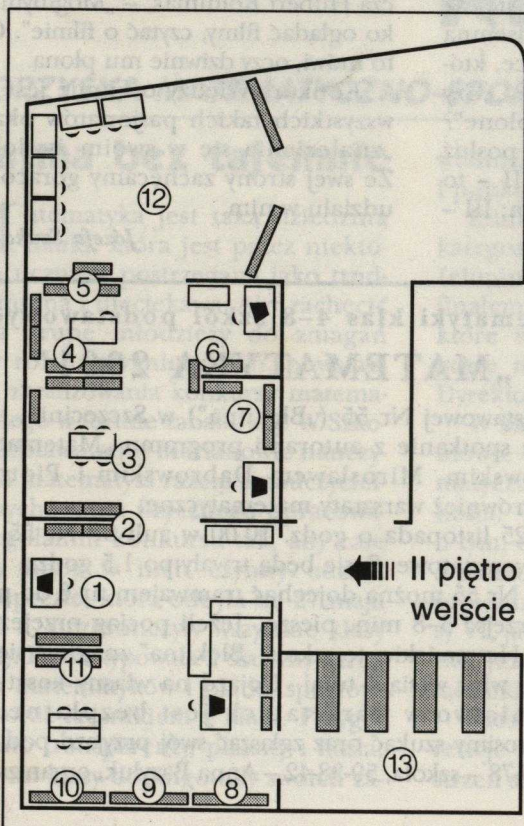
Materiały do Medioteki napływają z różnych źródeł: Wojewódzkich Ośrodków Metodycznych, instytucji wspierających rozwój polskiej edukacji, wydawnictw z konferencji, sesji naukowych polskich i zagranicznych, stowarzyszeń nauczycielskich, od autorów i z zakupu.

W Mediotecce powstaje katalog wg systemu MAK, opracowany przez Bibliotekę Narodową.

Medioteka gromadzi materiały edukacyjne z zakresu pedagogiki z dydaktyką psychologii oraz programy autorskie, informatory edukacyjne i nagrania Telewizji Edukacyjnej, wszystkie materiały użyteczne dla doradców metodycznych, konsultantów, nauczycieli oraz kadry kierowniczej.

Posiadamy książki metodyczne, podręczniki, czasopisma, programy nauczania, CD-ROMy, kasy audio i video, płyty CD, gry dydaktyczne, tablice graficzne, plakaty: w języku polskim, angielskim, francuskim, niemieckim.

Zapraszamy do CODN

Plan Medioteki

- 1 katalog, informatorium
 - 2 programy nauczania, materiały konferencyjne, programy autorskie
 - 3 metodyka nauczania, wybór podręczników szkolnych
 - 4 zbiory pomocnicze do nauczania różnych przedmiotów
 - 5 zbiory pomocnicze do nauki jęz. niemieckiego
 - 6 programy telewizji edukacyjnej
 - 7 wydawnictwa wojewódzkich ośrodków metodycznych
 - 8 księgozbiór podręczny, wydawnictwa polskie i obce
 - 9 czasopisma edukacyjne w języku angielskim
 - 10 wydawnictwa zagranicznych stowarzyszeń nauczycielskich
 - 11 książki pedagogiczne w języku angielskim, podręczniki do nauki języków obcych
 - 12 czytelnia czasopism
 - 13 magazyn, opracowanie zbiorów
- regały z książkami
□ stoły
▣ komputery

22 teka refleksji

WYMAGANIA PROGRAMOWE Z GEOGRAFII W SZKOLE PONADPODSTAWOWEJ

Załączone opracowanie jest propozycją wymagań nauczyciela geografii w zakresie celów operacyjnych i szczegółowych w odniesieniu do ucznia w poszczególnych klasach. Wymagania dostosowane są do programu nauczania aktualnie stosowanego. Propozycję niniejszą należy traktować jako inspirację do własnego – indywidualnego opracowania wymagań na poszczególne stopnie szkolne. Pozostawia się nauczycielowi całkowitą swobodę w doborze zadań, ćwiczeń czy też form i metod nauczania oraz sprawdzania wiedzy.

W opracowaniu zasugerowano granice wymagań: co uczeń „potrafi”, a także co uczniowi „wolno”.

UWAGA! Sprawdziany, testy pomiaru dydaktycznego i inne prace kontrolne proponuje się oceniać wg punktacji uwzględniającej hierarchizację wymagań programowych.

Nauczyciel doradca metodyczny ds. geografii
przy CDiDN w Szczecinie

Józefa Bortel

Klasa I

Dział programu	Ocena	Uczeń potrafi
Geografia jako nauka. Mapa jako źródło informacji geograficznej	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - określić własnymi słowami zadanie geografii - wymienić elementy składowe środowiska geograficznego i dokonać podziału nauk geograficznych - określić pojęcie mapy i wymienić rodzaje map - posługiwać się mapą w zakresie pomiarów odległości, czytania głównych symboli, przy pomocy nauczyciela przeliczać skalę - zorientować mapę w terenie
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - określić zadanie geografii nowożytnej, uwzględniając zakres nauk geograficznych - wskazać współzależności między poszczególnymi składnikami środowiska przyrodniczego a środowiskiem i człowiekiem - wymienić skutki – następstwa tych współzależności - odróżniać mapy ogólnogeograficzne i tematyczne i określać ich zadanie - dokonać przeliczeń skali na wymiary rzeczywiste - przy pomocy nauczyciela zastosować sposoby graficznego uzupełniania treści mapy, korzystać z mapy w terenie
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadnić podział geografii na nauki geograficzne - podać zadanie każdej z nauk i zakres ich badań - posługiwać się różnego rodzaju mapami, dokonując porównań wg skali i treści - dobierać treść do proponowanych map i przedstawiać treść map różnymi graficznymi metodami - posługiwać się mapami w terenie - oceniać znaczenie map
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - określić w szerokim zakresie zadanie geografii i wskazać jej powiązania z innymi naukami - wykryć związki zachodzące w przyrodzie, podając skutki współzależności i zaproponować własne rozwiązania w zakresie łagodzenia ujemnych skutków - posługiwać się w sposób swobodny różnego rodzaju mapami - dobrać siatki kartograficzne do zagadnień przedstawianych na mapach

		<ul style="list-style-type: none"> - zastosować odpowiednie metody graficznego uzupełniania treści mapy - swobodnie dokonywać potrzebnych pomiarów na mapie i porównywać wielkości z rzeczywistymi
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - określić wzajemne powiązania przyczynowo-skutkowe w przyrodzie i wzajemne zależności nauk geograficznych - swobodnie posługiwać się różnymi mapami i uzupełniać ich treść odpowiednio dobranymi sposobami graficznymi - wykreślać siatki kartograficzne (walcową, Kirchhoffa) i dokonać doboru siatek kartograficznych do rysowanej mapy - swobodnie posługiwać się w terenie zarówno mapami, jak i planami - wykreślać szkiecy sytuacyjne, plany, np. osiedla, i najprostsze mapy
Ziemia jako planeta w Układzie Słonecznym	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić planety Układu Słonecznego i podać zasadnicze wymiary Ziemi - określić własnymi słowami, na czym polega ruch wirowy i obiegowy Ziemi - wymienić zasadnicze konsekwencje ruchów Ziemi - wskazać na mapie różnice czasowe na świecie wynikające z różnic długości geograficznej
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - opisać rozwój poglądów na kształt i wielkość Ziemi - porównać wielkość Ziemi z planetami Układu Słonecznego - zobrazować graficznie ruchy Ziemi i zmiany oświetlenia Ziemi w ciągu roku i doby - przy pomocy nauczyciela wymienić dowody na ruchy Ziemi, a także dokonać prostych obliczeń przedstawiających konsekwencje ruchów Ziemi - przy pomocy kolegów lub nauczyciela wykreślić miejscowy poł. łudnik - wymienić konsekwencje ruchów Ziemi
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - poza wiadomościami teoretycznymi wykazać się wiedzą praktyczną (określić południk miejscowy, zademonstrować ruchy Ziemi korzystając z odpowiednio dobranych środków dydaktycznych)

		<ul style="list-style-type: none"> - określić znaczenie ruchów Ziemi dla życia człowieka - samodzielnie dokonywać podstawowych obliczeń z zakresu konsekwencji ruchów Ziemi
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - określić miejsce Ziemi wśród planet Układu Słonecznego, dokonując porównań wielkościowych słownie i graficznie, wykazywać zależności ruchów Ziemi i konsekwencje tych ruchów - dokonać oceny rachuby czasu w życiu człowieka - swobodnie wykonać wszelkie obliczenia – zadania z zakresu ruchów Ziemi
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - swobodnie posługiwać się wiadomościami teoretycznymi z ww. zakresu - wiedzę zobrazować graficznie ze zrozumieniem - posługując się dostępnymi środkami dydaktycznymi, zademonstrować ruchy Ziemi i podać ich konsekwencje - uzasadnić celowość wprowadzenia czasów na Ziemi - uzasadnić strefowość istniejących zmian w środowisku przyrodniczym w ciągu roku, przytaczając samodzielnie poprawnie dobrane przykłady
Atmosfera	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić pojęcie atmosfery i podać jej charakterystyczne cechy chemiczne, a także wymienić główne strefy tej powłoki - obserwować zmiany pogody i prowadzić proste badania (temperatury, ciśnienia, kierunków wiatrów) - wymienić główne zjawiska zachodzące w troposferze w różnych szerokościach geograficznych - określić wpływ pogody i klimatu na życie i działalność człowieka
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować atmosferę pod kątem właściwości chemicznych i fizycznych - wymienić i obserwować zjawiska zachodzące w troposferze - ocenić własnymi słowami wpływ tych zjawisk na zdrowie i poszczególne dziedziny gospodarki człowieka - wymienić czynniki klimatotwórcze - określić sposoby pomiarów meteorologicznych

		<ul style="list-style-type: none"> - wymienić strefy klimatyczne, a także przy pomocy nauczyciela określić podstawowe właściwości fizyczne poszczególnych stref
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się wiedzą praktyczną w ww. zakresie, rozumiejąc wszelkie współzależności zachodzące w atmosferze - obserwować zmiany zachodzące w troposferze i określić wpływ tych zmian na zdrowie i gospodarkę człowieka - analizować mapy synoptyczne i na ich podstawie logicznie wnioskować na temat warunków atmosferycznych - podejmować próby prognozowania pogody
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - swobodnie posługiwać się wiedzą teoretyczną, rzeczowo wyjaśniać mechanizmy wszelkich zjawisk w troposferze - graficznie zobrazować zjawiska zachodzące w troposferze, - określić czynniki klimatotwórcze na dowolnym obszarze Ziemi czy w swoim regionie - wnioskować na podstawie danych statystycznych, zauważać zmiany w klimacie wywołane działalnością człowieka – przewidzieć skutki działalności człowieka
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - posługiwać się wiedzą z zakresu meteorologii i klimatologii i graficznie obrazować wszelkie zjawiska z tych dziedzin - swobodnie oceniać zjawiska meteorologiczne w różnych szerokościach geograficznych - planować rozwiązania dotyczące ograniczenia negatywnego wpływu człowieka na atmosferę - analizować dane statystyczne dotyczące właściwości klimatów i na ich podstawie logicznie i rzeczowo wnioskować
Hydrosfera	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - przedstawić ustnie i zobrazować graficznie cyrkulację wody w przyrodzie - wskazać na mapie podstawowe akweny i podać cechy ich wód - opisać znaczenie wody w życiu człowieka
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - podać słownie właściwości fizyczne i chemiczne wód różnych zbiorników wodnych na Ziemi, a także wód w różnym stanie skupienia - zlokalizować na mapie świata główne akweny morskie, rzeki, jeziora, obszary bezodpływowe, lodowce i lądolody

	<ul style="list-style-type: none"> - przy pomocy nauczyciela graficznie zobrazować zagadnienia dotyczące hydrosfery - swoimi słowami ocenić znaczenie gospodarcze wód na Ziemi
dobra	<ul style="list-style-type: none"> - znając cyrkulację wód na Ziemi i rozmieszczenie poszczególnych akwenów wyjaśnić zależności chemicznych i fizycznych właściwości wód od wybranych elementów środowiska na danym obszarze - graficznie wyjaśnić wybrane zagadnienia z hydrografii - dokonać prostych pomiarów hydrologicznych w terenie - ocenić znaczenie wody i zauważać problemy w gospodarowaniu nią
b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - swobodnie posługiwać się wiedzą z zakresu hydrologii zarówno teoretyczną, jak i praktyczną; wykorzystywać wiedzę w trakcie obserwacji terenowych, badań w terenie a także w życiu codziennym - wykorzystać wiedzę do opracowań graficznych z zakresu hydrografii - analizować i wnioskować na podstawie danych statystycznych, graficznych - inicjować pewne rozwiązania dotyczące racjonalnej gospodarki wodą - wykazać współzależności zjawisk hydrologicznych i atmosferycznych - oceniać wpływ człowieka na wody
celująca	<ul style="list-style-type: none"> - swobodnie posługiwać się zdobytą wiedzą teoretyczną i praktyczną - znaleźć własne rozwiązania dotyczące problemów gospodarki wodnej na świecie, szukając rozwiązań niekorzystnych związków zachodzących w przyrodzie między człowiekiem a środowiskiem wodnym - swobodnie analizować dane statystyczne i przedstawiać je graficznie - samodzielnie poszukiwać odpowiedzi na nurtujące go problemy

Klasa II

Dział programu	Ocena	Uczeń potrafi
Litosfera	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić sfery wnętrza Ziemi - wymienić główne skały budujące skorupę ziemską - wskazać na graficznym materiale najprostsze układy warstw skalnych, wyróżniać je podczas ćwiczeń terenowych - wymienić podstawowe zasady tektoniki płyt litosfery - wymienić czynniki i procesy egzogeniczne i endogeniczne - zaobserwować skutki procesów endogenicznych i egzogenicznych - wskazać na mapie fizycznej świata główne formy ukształtowania powierzchni Ziemi i dna oceanicznego
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić i przy pomocy nauczyciela określić właściwości fizyczne i chemiczne sfer wnętrza Ziemi - wymienić i dokonać podziału skał i minerałów budujących skorupę ziemską - wymienić i wyjaśnić swoimi słowami występowanie różnych struktur skalnych w skorupie ziemskiej - określić na czym polega teoria ruchu kier litosfery i ewent. podać procesy towarzyszące - wymienić i krótko scharakteryzować czynniki i procesy endogeniczne i egzogeniczne - wskazać na mapie formy ukształtowania powierzchni lądów i dna oceanicznego
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić i uzasadnić właściwości chemiczne i fizyczne sfer wnętrza Ziemi - w sposób ogólny scharakteryzować wybrane skały i minerały wchodzące w skład budowy skorupy ziemskiej - analizować „proste” przekroje geologiczne i na ich podstawie wnioskować o warunkach, rodzaju i kolejności zdarzeń geologicznych - podczas ćwiczeń terenowych wykazywać zadowalającą orientację praktyczną - wyjaśniać genezę poszczególnych procesów endo- i egzogenicznych - obserwować zmiany w skorupie ziemskiej i na jej powierzchni, zauważając współzależność tych procesów

		<ul style="list-style-type: none"> - graficznie zobrazować rzeźbę powierzchni lądów i dna oceanicznego wg różnych części świata
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - znając budowę wnętrza Ziemi wnioskować na podstawie dowodów badań geologicznych - w sposób szczegółowy charakteryzować minerały i skały budujące skorupę ziemską - swobodnie prowadzić badania geologiczne podczas zajęć terenowych - podać przyczyny i uzasadnić wszelkie ruchy w skorupie ziemskiej - zrozumieć konieczność badań geologicznych dla gospodarczych celów i dla celów bezpieczeństwa egzystencji człowieka w strefach sejsmicznych - wskazać, a nawet przewidywać skutki procesów endo- i egzogenicznych, rozumieć współzależności między tymi procesami - porównywać poszczególne formy ukształtowania powierzchni lądów i dna oceanów na wybranych terenach świata
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - znając budowę wnętrza Ziemi rozumieć konieczność badań geologicznych w ówczesnym świecie i ich wzajemne zazębianie się - rozróżnić wybrane skały w zbiorach i w terenie podczas ćwiczeń - swobodnie posługiwać się materiałami graficznymi: mapami geologicznymi, przekrojami; porównywać i oceniać układy warstw w skorupie ziemskiej - wyjaśniać procesy endo- i egzogeniczne, zauważać skutki ich działalności w terenie - samodzielnie prowadzić badania geomorfologiczne, posługując się dostępną uczniowi literaturą, także popularnonaukową - wykonywać i analizować wszelkie materiały graficzne z ww. zakresu wiedzy i umiejętności
Pedosfera	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - podać pojęcie gleby, dokonać szkicu rysunkowego obrazującego budowę gleby, wymienić typy gleb i wskazać je na mapie - wymienić klasy bonitacyjne gleb
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - wyjaśnić rozwój procesów glebotwórczych z podaniem czynników glebowych - przy pomocy nauczyciela omówić właściwości poszczególnych typów gleb

		<ul style="list-style-type: none"> - podczas ćwiczeń terenowych obserwować i wnioskować na podstawie profilu glebowego (przy pomocy kolegów) - wymienić typy gleb na kuli ziemskiej z uwzględnieniem znajomości różnicy między glebami strefowymi i astrefowymi - zaobserwować degradację gleby we własnym regionie
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - odróżniać typy gleb wg załączonych profili glebowych, podając przyczyny zróżnicowania (czynniki glebotwórcze) - zlokalizować poszczególne rodzaje gleb na mapie świata - wskazać obszary zniszczonych gleb na świecie - rozumieć i wykazać różnice między żyznością, a urodzajnością gleb - podczas ćwiczeń w terenie wykazać swobodę w przeprowadzaniu ćwiczeń
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - swobodnie odróżniać typy gleb występujących na Ziemi wg materiałów graficznych, a także graficznie przedstawić budowę każdego typu gleby - zastosować klasyfikację gleb wg klas bonitacyjnych - zaproponować metody i sposoby pielęgnowania i ochrony gleb przed degradacją - zlokalizować na mapie świata obszary gleb zdegradowanych działalnością człowieka - w terenie inicjować metody badań gleby i swobodnie je stosować
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - na podstawie szaty roślinnej stawiać diagnozę co do występującej gleby na danym terenie - samodzielnie prowadzić obserwacje i badania gleb dla celów naukowych, (np. praca przygotowująca do Olimpiady Geograficznej) czy dla własnych spostrzeżeń, np. sprawdzenie kwasowości gleby na działce ogrodniczej - znaleźć rozwiązania do przeciwdziałania degradacji gleb na świecie i we własnym regionie - wykazać współzależność gleb z pozostałymi elementami środowiska przyrodniczego
Biosfera	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić i wskazać na mapie podstawowe formacje roślinne na świecie - wymienić i wskazać na mapie królestwa zwierzęce

		<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się znajomością stref formacji roślinnych, zauważając zależność ich występowania od warunków klimatycznych
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać na przykładach współzależność klimatu i roślinności oraz zlokalizować poszczególne strefy roślinne na mapie świata - wymienić i wskazać na mapie królestwa zwierzęce na Ziemi - podać przykłady formacji roślinnych w poszczególnych strefach i przykłady zwierząt poszczególnych królestw zwierzęcych
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - ze zrozumieniem wykazać wzajemne relacje między klimatem, roślinnością i glebami, a także np. klimatem i światem zwierzęcym - opisać strefowość życia w morzach i zbiornikach wody słodkiej - opisać zagrożenie dla życia roślin i zwierząt wynikające z negatywnych wpływów działalności człowieka na środowisko
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się pełną orientacją w świecie roślinnym i zwierzęcym na Ziemi - analizować zestawienia tabelaryczne i statystyczne, mapy tematyczne i na ich podstawie wyciągać prawidłowe wnioski co do współzależności świata roślinnego i zwierzęcego od pozostałych warunków przyrodniczych - oceniać działalność człowieka pod kątem negatywnego i pozytywnego wpływu na środowisko przyrodnicze
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - za pomocą różnych źródeł materiałowych (nawet naukowych) poszerzać własną wiedzę, dając temu dowód podczas pracy lekcyjnej - swobodnie orientować się w związkach przyczynowo-skutkowych w przyrodzie – w zależnościach między biosferą i człowiekiem - proponować sposoby przeciwdziałania ujemnym skutkom działalności człowieka w zespołach roślinnych i w zbiorowiskach zwierzęcych
Człowiek i środowisko	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić podstawowe współzależności przyczynowo-skutkowe w przyrodzie - zauważać konsekwencje działalności człowieka w środowisku widząc potrzebę ograniczenia wpływu człowieka na środowisko

	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać związki przyczynowo-skutkowe w przyrodzie - wskazać elementy przyrodnicze sprzyjające i ograniczające egzystencję człowieka - zrozumieć potrzebę racjonalnej gospodarki człowieka w przyrodzie, wiedząc, że jest ona źródłem zasobów
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - rozumiejąc potrzebę racjonalnej gospodarki zasobami naturalnymi wykazać się znajomością skutków wpływu gospodarki ludzkiej na środowisko, a także wykazać zależność egzystencji człowieka od warunków przyrodniczych
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - wszechstronnie wykorzystać posiadaną wiedzę teoretyczną i praktyczną w formułowaniu własnych sądów na temat istniejących zależności w przyrodzie - proponować rozwiązania dotyczące racjonalnego korzystania z zasobów, dostrzegając negatywne skutki oddziaływań człowieka, np. rekultywację terenów zdewastowanych czy ograniczanie ujemnych wpływów działalności ludzkiej
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - proponować śmiało własne rozwiązania na bazie szerokiej wiedzy (wykraczającej poza program nauczania) dotyczące racjonalnej gospodarki zasobami przyrodniczymi

Klasa III

Dział programu	Ocena	Uczeń potrafi
Kształtowanie się przestrzeni polskiej w ciągu wieków. Miejsce Polski w Europie	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - zlokalizować Polskę w Europie, określić wielkość obszaru i wskazać na mapie fizycznej, podać podstawowe właściwości dotyczące lokalizacji kraju w środku Europy
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - za pomocą mapy określić położenie Polski w Europie pod względem warunków naturalnych, określić współrzędne geograficzne obszaru Polski, określić wielkość powierzchni kraju - opisać wiodące cechy położenia, podając wynikające z takiego położenia konsekwencje dla kraju
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - omówić zmiany w kształtowaniu się obszaru Polski na tle dziejów historycznych - scharakteryzować i ocenić położenie Polski w środku Europy i na tle wybranych elementów środowiska geograficznego tego kontynentu - ocenić wielkość obszaru Polski w porównaniu z wybranymi państwami kontynentu - analizować dostępne materiały statystyczne, graficzne, mapy i odpowiednio je interpretować
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - poza wykazaniem się wiedzą teoretyczną ogólną podać szczegółowe fakty historyczne potwierdzające kształtowanie się obszaru w dorzeczu Wisły i Odry - graficznie zobrazować wybrane zagadnienia związane z położeniem Polski w centralnej części Europy, analizować dane statystyczne i na ich podstawie wyciągać odpowiednie wnioski - ocenić wielkość i kształt obszaru Polski na tle wybranych państw Europy
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - swobodnie przytaczać fakty historyczne potwierdzające kształtowanie się obszaru Polski w dorzeczu Odry i Wisły - ocenić pod względem naturalnym i społeczno-ekonomicznym położenie Polski, kształt i wielkość obszaru - ocenę uzasadnić słownie faktami statystycznymi czy graficznymi

Struktura środowiska geograficznego	mierna	<ul style="list-style-type: none"> – wskazać poszczególne krainy geograficzne Polski – wymienić zasadnicze cechy fizyczno-geograficzne charakterystyczne dla każdej z krain geograficznych – wskazać na mapie obszary najbardziej zniszczone działalnością człowieka
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> – korzystając z mapy fizycznej wskazać regiony geograficzne Polski – wykazać wiodące różnice i podobieństwa między krainami, szczególnie pod względem warunków naturalnych – wskazać obszary zagrożenia ekologicznego, podając przyczyny dużych przekształceń na tych obszarach
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> – swobodnie „poruszać się” po mapie fizycznej Polski, wykazując orientację i poprawną znajomość lokalizacji poszczególnych regionów geograficznych i administracyjnych – wykazać się znajomością związków w środowisku poszczególnych krain – wskazać obszary najbardziej przekształconego środowiska z jednoczesnym uzasadnieniem istniejących zmian – analizować dostępne materiały graficzne, statystyczne, mapy i na ich podstawie prawidłowo wnioskować
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> – wykazać się szerokim zasobem wiedzy na temat podziału regionalnego i administracyjnego, ze zrozumieniem dokonać oceny warunków naturalnych poszczególnych jednostek – wskazywać przyczyny i skutki zależności między warunkami naturalnymi i działalnością człowieka w poszczególnych krainach – uzasadnić konieczność racjonalnej gospodarki zasobami naturalnymi
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> – wykazać się wiedzą wykraczającą poza program nauczania – proponować innowacyjne rozwiązania dotyczące łagodzenia ujemnych konsekwencji ingerencji człowieka w środowisko (może to być własny region) – swobodnie analizować wszelkie źródła wiedzy w szkole i poza szkołą, a zdobytą wiedzę przekazywać na lekcjach

Współczesne przemiany demograficzne i osadnicze na tle Europy	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - podać zasadniczą wiedzę na temat: liczby ludności w kraju, zmian w liczbie, przyrostu naturalnego, migracji, struktury wieku, struktury płci, rozmieszczenia przestrzennego, urbanizacji, struktury zaludnienia itp. - wymienić skutki procesów osadniczych (szczególnie urbanizacyjnych) - wykazywać mierną orientację na mapie
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - znając podstawowe zagadnienia związane z demografią w Polsce ustosunkować się do niektórych z nich, np. konsekwencji wahań liczby ludności, konsekwencji spadku przyrostu naturalnego, konsekwencji zmian w strukturze zatrudnienia - i po przemyśleniu podać własne wnioski - analizować dane statystyczno-tabelaryczne, diagramy, szkice rysunkowe i na ich podstawie ustalać pewne prawidłowości (może to być wiedza i umiejętności wykazane przy ukierunkowaniu i pomocy nauczyciela)
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - samodzielnie interpretować statystyczne i graficzne źródła wiedzy dot. demografii - wnioskować i oceniać własne wnioski w porównaniu z podobnymi sądami kolegów - oceniać następstwa rozwijających się procesów ludnościowych w kraju - ustosunkować się do problemu bezrobocia w kraju
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - w sposób swobodny, krytyczny i rzeczowy ustosunkować się do wszelkich zmian ludnościowych zachodzących w kraju po II wojnie światowej i we własnym regionie - dokonać oceny na tle wybranych państw Europy - korzystać ze wszystkich dostępnych źródeł wiedzy
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - poza posiadaną wiedzą teoretyczną i praktyczną samodzielnie prowadzić badania we własnym środowisku nt. przemian demograficznych i ich skutków, dostarczając jednocześnie materiałów źródłowych do pracowni geograf. - opracować graficznie zebrane wiadomości
Problemy uprzemysłowienia Polski	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować strukturę współczesnej gospodarki – podać działy - opisać zadania przemysłu i jego rolę w gospodarce narodowej

		<ul style="list-style-type: none"> - wymienić główne okręgi przemysłowe i przy pomocy nauczyciela określić ważniejsze produkty o znaczeniu eksportowym - ocenić wpływ przemysłu na warunki przyrodnicze
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić zasadnicze cechy gospodarki narod. - wymienić zadania i ocenić rolę przemysłu - wymienić i wskazać na mapie wiodące okręgi przemysłowe - wymienić czynniki lokalizacji głównych okręgów i ośrodków - przy pomocy nauczyciela określić problemy współczesnego przemysłu i jego wpływ na degradację środowiska - korzystać z mapy fizycznej Polski i z wybranych danych statystycznych
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - dokonać podziału aktualnej struktury gospodarki w Polsce, posługując się prawidłową terminologią ekonomiczną - korzystać ze zrozumieniem z dostępnych materiałów źródłowych i odpowiednio je interpretować - samodzielnie lub przy pomocy nauczyciela syntetyzować i uogólniać wiedzę - scharakteryzować (w sposób ogólny) historyczny rozwój przemysłu w Polsce i podać przyczyny obecnego „stanu” w przemyśle - próbować oceniać wielkość i jakość produkcji krajowej na tle wybranych państw Europy - różnicować przestrzenne rozmieszczenie produkcji przemysłowej
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - na podstawie posiadanych wiadomości i umiejętności swobodnie ocenić zasobność Polski w surowce mineralne, ocenić wielkość i jakość prod. przemysłowej we wszystkich działach przemysłu i porównać produkcję z podobną w wybranych krajach świata - podać kierunki rozwoju w przeszłości i kierunki przyszłościowego rozwoju, uzasadnić konieczność racjonalnego gospodarowania surowcami - wykazać się aktualizacją wiedzy na ww. temat
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - na podstawie wiedzy teoretycznej i praktycznej porównać wielkość i jakość produkcji przemysłowej Polski z wybranymi państwami Europy i świata

		<ul style="list-style-type: none"> - samodzielnie interesować się sprawami gospodarki państwa i zmianami aktualnie zachodzącymi – śledzić na bieżąco materiały źródłowe, dokonywać przemyśleń i przekazywać konkretne fakty-dane podczas lekcji - ocenić zagrożenie ekologiczne poszczególnych regionów w kraju powodowane działalnością przemysłową – proponować w tym względzie rozwiązania łagodzące stan zagrożenia
Gospodarka rolna i problem wyżywienia	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić i zilustrować przykładami czynniki rozwoju rolnictwa w kraju - ze zrozumieniem wyjaśnić znaczenie rolnictwa w gospodarce kraju - wskazać na mapie główne regiony rolnicze w kraju, podać charakterystyczne uprawy na tych obszarach i zw. hodowlane - zauważyć wpływ gospodarki rolnej na wyżywienie społeczeństwa i na zmiany w przyrodzie
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić czynniki rozwoju rolnictwa, główne obszary rolnicze i wiodące uprawy oraz hodowane zwierzęta w ujęciu przestrzennego zróżnicowania - przy pomocy nauczyciela podać w przybliżeniu plony i pogłowie i porównać wskaźniki z podobnymi w państwach Europy, a także w prosty sposób określić przyczyny różnic; zauważyć wpływ rolnictwa na przemysł rolno-spożywczy i na warunki przyrodnicze
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - samodzielnie dokonać charakterystyki gospodarki rolnej na tle warunków naturalnych i społeczno-ekonomicznych - zauważyć przestrzenne zróżnicowanie zagospodarowania rolniczego w Polsce - na podstawie materiałów źródłowych poprawnie wnioskować i porównywać wyniki produkcji rolnej w kraju (np. wg województw) i w krajach Europy - ocenić rolę rolnictwa w wyżywieniu ludności kraju, śledzić bieżące zmiany w rolnictwie
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - w sposób swobodny wyrażać swoje myśli na temat gospodarki rolnej w okresie 50-lecia kraju i w chwili obecnej, znając czynniki sprzyjające i utrudniające rolnicze gospodarowanie

		<ul style="list-style-type: none"> - za pomocą różnych źródeł przedstawić aktualny stan rolnictwa w kraju i porównać go z krajami Europy, a nawet niektórymi w świecie - graficznie ilustrować osiągnięcia rolnicze kraju i swego regionu, a także podać własne wnioski co do dalszych kierunków rozwoju tej dziedziny gospodarowania
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - wykorzystując wiadomości teoretyczne i praktyczne na ww. temat zainteresować się sprawami państwa w tym względzie, wykazując bieżące zaangażowanie się poprzez śledzenie obrad i dyskusji sejmowych, czytanie prasy, słuchanie radia i przekazywanie aktualnej wiedzy na lekcjach - samodzielnie prowadzić badania w wybranym najbliższym regionie, np. w indywidualnym gospodarstwie rolnym, i prawidłowo na ich podstawie wnioskować - wykazać się pełną wiedzą na temat: rolnictwo Polski a Europy
Lasy w Polsce	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować zalesienie obszaru Polski w ujęciu przestrzennym, korzystając z mapy tematycznej - swoimi słowami określić funkcje lasu w przyrodzie i w gospodarce
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować stan lasów w Polsce pod względem lesistości przestrzennej, zdrowotności drzewostanu i znaczenia gospodarczego i przyrodniczego lasów - korzystać z dostępnych źródeł materiałowych i przy pomocy nauczyciela wyciągać na ich podstawie prawidłowe wnioski
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - samodzielnie dokonać ogólnej oceny gospodarki leśnej, podkreślając rolę racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi - próbować oceniać lesistość kraju w porównaniu z wybranymi krajami Europy, korzystając z różnych dostępnych materiałów źródłowych - zauważyć procesy degradacji lasów w Polsce, podając konkretne tego przykłady
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - rozwiązać wszelkie zadania dotyczące gospodarki leśnej w kraju, bazując na wiedzy programowej teoretycznej i praktycznej

		<ul style="list-style-type: none"> - samodzielnie dociekać przyczyn aktualnego stanu lasów i widzieć możliwości rozwiązania wybranych problemów z tej dziedziny
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się szeroką wiedzą na temat leśnictwa nie tylko w kraju, ale i w krajach Europy i wybranych państwach świata, być twórczy w swoich poczynaniach, prowadzić obserwacje lasów we własnym regionie, graficznie przedstawiać wyniki swoich badań bezpośrednich, czy też na bazie wywiadów, i przekazywać wyniki swoich analiz na lekcjach geografii
Komunikacja i jej funkcje	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - wymienić wiodące funkcje komunikacji i scharakteryzować rolę poszczególnych środków transportu - wskazać obszary o najlepiej rozwiniętej komunikacji ze szczególnym uwzględnieniem transportu
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować rolę poszczególnych środków transportu w Polsce, wskazać główne węzły komunikacyjne i szlaki transportowe - korzystać z dost. materiałów źródłowych - przy pomocy nauczyciela porównać poziom komunikacji, a głównie transportu, w Polsce z poziomem w krajach Europy
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - w oparciu o różne materiały źródłowe ocenić rolę komunikacji w gospodarce kraju, zauważając zależności: poziom komunikacji – poziom gospodarki i odwrotnie - zauważyć różnice przestrzennego rozmieszczenia i wykorzystania sieci komunikacyjnej - porównać nowoczesność naszego transportu z nowoczesnością w tej dziedzinie w państwach Europy, zauważać wpływ transportu na środowisko
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - w sposób swobodny i rzeczowy ocenić stan naszej komunikacji, a głównie transportu, w porównaniu z państwami na świecie i w Europie - zauważając zasadnicze różnice dociekać przyczyn istniejących różnic zarówno w ujęciu przestrzennym na terenie kraju, jak również w ujęciu międzynarodowym

	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - znając fakty rzeczowe na temat komunikacji w kraju ocenić i porównać komunikację w Polsce na tle regionów i państw Europy i świata - dociekać cech transportu na własnym terenie (w mieście, wiosce, gminie, województwie) - prowadzić wywiady i obserwacje ww. zagadnień, a zebrane materiały przedstawiać na lekcjach geografii i zajęciach pozalekcyjnych
Handel zagraniczny, turystyka, warunki bytu ludności	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - określić zadania wymiany handlowej, swoimi słowami zinterpretować terminy: import, eksport, bilans handlowy, bilans płatniczy - zauważyć konieczność wymiany handlowej jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarki - opisać konieczność rozwoju turystyki i wypoczynku, a przy pomocy nauczyciela wskazać regiony turystyczne w kraju i określić ich główne walory - własnymi słowami określić różnice w pojęciach: warunki życia a warunki bytu ludności i wskazać zasadnicze różnice w warunkach bytu ludności wiejskiej i miejskiej
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - przy pomocy nauczyciela scharakteryzować strukturę towarową i kierunki geograficzne handlu zagranicznego, wykazując zrozumienie konieczności wymiany handlowej - scharakteryzować społeczne i gospodarcze funkcje turystyki, regiony turystyczne kraju i ich wiodące walory przyrodnicze - scharakteryzować podstawowe warunki bytu ludności miejskiej i wiejskiej, dokonując pewnych porównań doszukując się przyczyn różnic
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - korzystając z dostępnych źródeł informacji ocenić rolę handlu zagranicznego dla gospodarki kraju pod względem struktury towarowej i kierunków geograficznych - samodzielnie ocenić turystykę jako dziedzinę gospodarki - dokonać zróżnicowania warunków życia i bytu ludności na obszarze Polski i ocenić je w stosunku do wybranego regionu - podać przyczyny zróżnicowania przestrzennego warunków bytu

	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - samodzielnie scharakteryzować i ocenić strukturę towarową handlu i określić geograficzne kierunki jego rozwoju - swobodnie przytaczać przykłady korzystnych układów w dziedzinie handlu zagranicznego - uzasadnić, że turystyka jest dochodowym działem gospodarki kraju, wskazać niedomagania Polski w tej dziedzinie - opracować trasy turystyczne na terenie własnego regionu z konkretnym uzasadnieniem walorów krajobrazowych i bazowych - wykazać różnice i zależności między warunkami naturalnymi i społeczno-ekonomicznymi kraju, a warunkami bytu ludności - w ujęciu przestrzennym różnicować warunki bytu ludności w Polsce i w wybranych krajach europejskich
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - na podstawie różnych źródeł materiałowych wnioskować na temat aktualnej sytuacji w strukturze handlu zagranicznego (zarówno towarowej, jak i geograficznej) - na każdym obszarze naszego kraju wyeksponować walory krajobrazowe będące często podstawą rozwoju turystyki; uzasadnić, iż turystyka jest dochodowym działem gospodarki narodowej - uzasadnić współzależność warunków życia i bytu ludności od poziomu gospodarczego państwa, a przede wszystkim od własnej przedsiębiorczości i wykształcenia - na bieżąco śledzić zmiany zachodzące w układach Polski z zagranicą, zmiany zachodzące w standardzie życia i bytu ludności - zaproponować własną trasę turystyczną z dokładnym uzasadnieniem jej „turystycznych” walorów

Klasa IV

Dział programu	Ocena	Uczeń potrafi
Ziemia planetą ludzi, środowisko geograficzne podstawą działalności człowieka	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować środowisko geograficzne jako system współzależności przyczynowo-skutkowych i podać przykłady tych zależności - zauważyć pogarszanie się warunków naturalnych jako warunków życia i egzystencji człowieka, a także wyczerpywanie się zasobów nieodnawialnych – podać konkretne przykłady
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać konkretne przykłady współzależności w wybranych geokompleksach (regionach świata) i podać elementy przyrody, które sprzyjają egzystencji człowieka - wykazać się wiedzą na temat konieczności racjonalnego korzystania z zasobów przyrody
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się wiedzą na temat skutków wpływu działalności człowieka na środowisko - wykazać na przykładach zależność człowieka od warunków przyrodniczych - wskazać na mapie świata obszary ekologicznie zagrożone - być odpowiedzialny za własne gospodarowanie zasobami przyrody
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - znając i rozumiejąc współzależności przyczynowo-skutkowe w przyrodzie proponować rozwiązania mające na celu racjonalne gospodarowanie zasobami nieodnawialnymi i odnawialnymi - zaproponować własne koncepcje zagospodarowania swojego regionu, a także wybranych regionów na świecie
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - w sposób samodzielny inicjować ideę racjonalnego gospodarowania zasobami środowiska, być aktywny w klubach ekologicznych na terenie szkoły i środowiska - prowadzić badania wpływu człowieka na środowisko własnej okolicy (ankiety, wywiady), opracować graficznie zebrane materiały i przedstawić je na lekcjach, zajęciach pozalekcyjnych itp.

Zagadnienia demograficzne na świecie. Problemy wyżywienia ludności, procesy urbanizacyjne	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - scharakteryzować podstawowe zagadnienia demograficzne na świecie w ujęciu globalnym - wskazać na mapie obszary deficytu i nadwyżek żywności na świecie - podać przyczyny głodu i możliwości powiększenia produkcji żywności
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - posiadając wiedzę ogólną dot. podst. zagadnień demograficznych na świecie zanalizować te zagadnienia w wybranych regionach świata, a niekiedy i we wskazanych państwach - przedstawić różne typy rolnictwa na świecie i przy pomocy nauczyciela wskazać obszary zróżnicowane pod wzgl. poziomu rolnictwa - opisać skutki procesów urbanizacyjnych na wybranych obszarach świata
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać zależność rozwijających się procesów demograficznych od warunków przyrodniczych i społeczno-ekonomicznych w poszczególnych częściach świata - analizować zależności w rolnictwie: warunki naturalne, warunki społeczno-ekonomiczne – a efekty gospodarowania w rolnictwie - proponować różne możliwości rozwiązania problemu głodu na świecie
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - dostrzec wszelkie zależności procesów demograficznych od warunków przyrodniczych, swobodnie je przedstawiać, proponując jednocześnie własne koncepcje mające na celu złagodzenie ujemnych skutków dynamicznie rozwijających się np. procesów urbanizacji - samodzielnie korzystać z dostępnych źródeł wiedzy rzeczowej, wnioskować, uogólniać wiedzę a także przedstawiać ją graficznie - uzasadnić wpływ rolnictwa na złagodzenie sytuacji głodowej w wybranych regionach na świecie
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się szeroką wiedzą na tematy demograficzne na świecie - wskazać rosnące problemy i konflikty związane ze zróżnicowaniem poziomu rozwijających się zjawisk demograf. w różnych częściach świata - korzystać z aktualnych materiałów źródłowych traktujących o ww. zagadnieniach - przeprowadzać badania zagadnień ludnościowych we wskazanym przez nauczyciela terenie, a także opracować zebrane wiadomości

Procesy uprzemysłowienia	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - wskazać na mapie świata gł. zagłębia surowcowe, z uwzgl. surowców energetycznych - wykazać się wiedzą na temat konieczności racjonalnej gospodarki surowcami nieodnawialnymi, mając na uwadze wyczerpywanie się tych minerałów - opisać główne centra przemysłowe na świecie
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się ogólnymi wiadomościami na temat zagłębi surowcowych na kuli ziemskiej, wskazując przy pomocy nauczyciela głównych potentatów w dziedzinie górnictwa - opisać rolę surowców niekonwencjonalnych, a niekiedy wskazać państwa mające w tej dziedzinie pewne osiągnięcia - scharakteryzować w sposób ogólny ważniejsze okręgi przemysłowe świata
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się wiedzą na temat współzależności występowania surowców, ich eksploatacji i ich przetwórstwa, a poziomem gospodarki danego regionu czy państwa - rozumieć konieczność racjonalnej gospodarki surowcami i wskazać sposoby i metody gospodarcze wprowadzające do przemysłu inne zastępcze produkty - opisać przestrzenne zróżnicowanie produkcji przemysłowej na świecie - korzystać z różnych dostępnych źródeł wiedzy i na ich podstawie prawidłowo wnioskować
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - wykorzystać zdobytą wiedzę w rozwiązywaniu różnych zadań (od zadań polegających na porównaniu danych statystycznych i prawidłowym wnioskowaniu, do graficznego obrazowania analizowanych zagadnień) - uzasadnić w sposób rzeczowy różnice w rozwoju przemysłu w poszczególnych regionach świata - wykazać się korelacją wiedzy z różnych dziedzin – przedmiotów
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - uzasadniać bieżące przemiany zachodzące w gosp. przem. na świecie w oparciu o wiedzę zdobytą w szkole i poprzez samokształcenie (korzystanie z różnych źródeł materiałowych) - wykazać się postawą twórczą (próbować wykorzystać posiadaną wiedzę w zawodach Olimpiady Geograficznej lub w szkolnych imprezach geograficznych)

Współczesne formy organizacji życia społeczno-gospodarczego – przestrzeń w której żyje	mierna	<ul style="list-style-type: none"> - dokonać podziału świata wg stopnia rozwoju gospodarczego - wskazać ww. obszary na mapie świata - przy pomocy nauczyciela podać cechy wymiany handlowej i innej współpracy na świecie - opisać zasadnicze dziedziny gospodarki we własnym regionie
	dostateczna	<ul style="list-style-type: none"> - przy pomocy nauczyciela zakwalifikować dany region czy państwo do odpowiedniej grupy państw wg najnowszego podziału ekonomicznego, a także podać przyczyny takiego podziału - wskazać na mapie tzw. Centra Gospodarcze na świecie - podać czynniki decydujące o rozwoju współpracy na świecie - wykazać się ogólną wiedzą na różne tematy geograficzne dotyczące własnego regionu
	dobra	<ul style="list-style-type: none"> - dostrzec wyraźne różnice w podziale poziomów zagospodarowania poszczególnych regionów i państw na świecie – podać tego przyczyny - na podstawie różnych materiałów statystycznych i kartograficznych, a także literatury, uzasadnić ww. różnice - uzasadnić konieczność międzynarodowej współpracy - dostrzec plusy i minusy w zagospodarowaniu własnego regionu
	b. dobra	<ul style="list-style-type: none"> - na podstawie posiadanej wiedzy teoretycznej i praktycznej aktywnie uczestniczyć w lekcjach, podając często własne sądy na tematy zróżnicowania przestrzennego zagospodarowania i uzasadniać swoje racje - logicznie wnioskować na podst. dostarczanych przez nauczyciela różnych źródeł materiałowych - swobodnie korzystać z mapy w przypadku podziału politycznego i gospodarczego świata, śledząc na bieżąco zachodzące zmiany - ocenić aktualne zagospodarowanie własnego regionu
	celująca	<ul style="list-style-type: none"> - wykazać się szeroką, rzetelną wiedzą na ww. tematy, dostarczać najbardziej aktualnych źródeł wiedzy na dowód uzasadniania swoich racji

		<ul style="list-style-type: none"> - dokonać oceny rozwoju gospodarczego i społecznego każdego ze wskazanych przez nauczyciela regionów i państw na świecie - przekazywać wiedzę na różnego rodzaju spotkaniach w szkole, np. wieczornicach, konkursach czy poza szkołą, np. na olimpiadach geograficznych - prowadzić badania terenowe na temat gospodarowania człowiekiem we własnym środowisku
--	--	--